

Садэ адамлар

«Мэн элм, тэсэррүфат вэ һәрби ишин бүтүн саһалариндэ» бизим бөйүк дәвлэт механизмини ишлэк һалда саҳлаян садэ-ади тавазекар адамларын сағлығына, бу «винтлэрин» сағлығына бадэ галдырырам». (И. СТАЛИН).

БИРИНЧИ НӘҒМЭ

Мэн кәндән кедирәм, кәнд көзләләшир.

Элиндэ гырмызы, хал-хал чамадан
Кедир кәнд йолуйла чаван бир оғлан.
Ағачлар башында сәсләнир күлөк,
Ярпаглар узагдан әл эләйәрәк
Элвида сөйләйир, өтүрүр ону —
Шәһәрә тәләсэн бу кәнд оғлуну.
Үч күн кечә-күндүз яған кур яғыш
Анчаг букүн сәһәр даяндығындан
Йоллар башдан-баша палчыга

батмыш:

Күчлө, аста-аста ерийир оғлан.
Ағырлашмыш, йорғун аягларыны
Галдыра билмәйир бә'зән ериндән.
Палчыг сагтыз кими япышыб мөһкәм,
Гонмур узунбоғаз чәкмәләриндән.
Чил-чил олмуш, палчыг

дамлаларындан

Мешин палтосунун дал этәин дә.
Мешин шапкасыны әлинә алыб
Башыны булайыр о, кедә-кедә.
Чамадан нә гәдәр ағыр олса да,
Палчыгда кетмәкдән о йорулса да
Күч верир енә дә аягларына.
Нәдир гүввәт верән көрәсэн она?
Үрәйиндә янан бөйүк арзулар
Онун йолларыны шәфәгләндирир.
Бу палчыглы йоллар, бу дашлы
йоллар

Она ләззәт верир, она руһ верир.
Бөйүк арзулары, эшги, нийәти
Она унутдурур һәр әзийәти.
Чәкдийи бу эзаб она хош кәлир.
Арзу йоллары да о яхшы билир,

Эниш-йохушлудур кетдийи йол тәк.
Бу йолу синәнлә ачасан кәрәк.

Онун үрәйиндә ики дуйғу вар.
Гәлбиндә үз-үзә кәлмиш дуйғулар:
О шаддыр, руһ верир арзулар она,
Гәмлидир, кәндиндән айрылдығына.
Дурур көз өнүндә бу ики аләм,
Онун көзләриндә, үзүндә бу дәм.
Шә'ләси ойнашыр ики дуйғунун.
Гулағында вурур элә бид онун
Гәлбинин алову дөйүнтүләри.
Архада гойдугу һәр гарыш ери,
Бир дә сөйр эләйир дөнүб һәсрәтлә.
Бахыр чөл-чәмәнә о мәнәббәтлә...
«Дейирлар, Бақыда от йох, чичәк
йох.

Нә бир булаг сәси, нә бир туш сәси.
Яшая билмәрәм гулагларыма
Кәлмәсә Күрмүйүн¹ дашғын нәғмәси.
Күрмүк, ана Күрмүк, сөйлә нә гәдәр,
Өпүшүмүш мәнмилә ағ көпүкләрини?²
Суячаг² гайырыб сәндә яй күнү
Нә гәдәр чиммишәм мән сәрин-сәрин!
Өзүмү нә гәдәр күнә вермишәм
Чимәрәк саһилин гүмсал ериндә.
Бөйүрткән дәрмишәм, моруг
дәрмишәм

Исти яй күнләри саһиләриндә...
Колларын әлимдә ачдыгы изләр,

¹ Чай әлмдыр.

² Чайда гайрылан көл.

Бир гарынын нуй сәсилә,
Ағачлар да өз әйниңә
Гара түддән палтар кейир.
Бу гәрбилик, бу мәһәзулуг,
Элә бил ки, «нейним» дейир.
Йоллар бом-бош, нә бир кәләң,
нә кедән вар.
Көлмәчәләр ғырағында
Гурулдашыр гурбағалар.
Тарлалардан дағылышыр
Яваш-яваш эвә һамы.
Көр нә гәдәр көзәд олур
Кәнд ахшамы, кәнд ахшамы.
Илк дәфәдир сейр эләйир,
Шөһәр ғызы кәнд ерини.
Кәндин ахшам таблосундан
Чәкә билмир көзләрини.
Дейир ки, һәр мәнзәрәни
Мән су кими итәм кәрәк.
Бахыб әлван үфүгләрә
Рәнки рәнкдән табачан кәрәк.
Бу ерләрин сәбиәти,
Кәндин бу лал сүкүнәти,
Сүкүнәтин гучағындан гопан һәр
сәс,

Алдығы һәр тәмиз һава, тәзә нәфәс,
Һейрәтинә сәбәб олур һей Үлкәрини.
Өмүрүндә һеч көрмәдийи
Шавранә ләвһаләрә,
Көйә, ерә
Далыр бу ғыз дәрин-дәрин...

★

— Нә дурмусан, ғызым бурда?
— Һеч, бахырам.
— Орда нә вар?
Сән суюнур дәйшмисән,
Ахы сәнә союг олар.
Пәри хала атыр оһун
Чийиниң өз пенчәйини.
— Ғызым, сыхма үрәйини.
Мәним эвим өз әвиндир.
Һалә, даян, сәбр элә бир
Севәчәксән кәнди сәи дә.
Тәзә доң да кейинәндә
Адам әввал чох дарыхыр.
Элә бил ки, палтар сыхыр
Бәдәйини мәнкәнә төк.
Дарыхма, күн, ай кечәчәк
Севәчәксән кәндимниң,
һәм дә бизи.
Де даянма кеч ичәри.—
Дейә чәкир
Үлкәри дә эвә Пәри.
Үлкәр илә сәһбәт эдир

Пәри хала ширин-ширин,
Марағланыр бу дәм оңлар
Иш-күчүйлә бир-бирини.
— Бизим бу кәнд мәктәбиндә
Зәнк чаланам, ғызым, мән дә.
Бизим киши һей дейир, сән
Гочалмысан, чых бу ишдән.
Ишсиз олмур чаным раһат,
Дарыхырам, бирчә саат
Ушағлары көрмәйәндә...
Вәрдиш олуб, ғызым, мән дә
Саатда бир зәнк чалмағ,
Әһвал соруб гейдә галмағ.
Һамысыны таныйырам
Ушағларын мән бирбәбир.
Элә мәним Ризваным да
Бу мәктәби битирибдир.
Чох севирам онлары мән.
Һәр бириниң көзләриндән
Охуорам үрәйини.
Онлар да чох севирам мән,
Отуз илдир зәнк чалырам.
Һәр чалдығым зәнк сәсиндә
Йүз мәртәбә учалырам.
Бу пешәдә бу дунянын
Ләззәтини мән көрүрәм,
Ушағлары дәрә салыр,
Эвләринә өтүрүрәм.

★

Кечә кечмиш... Ятыр һамы,
Ята билмир Үлкәр анчағ.
Узағ-узағ дәрәләрдә
Кәһ улайыр пәләгулағ,
Кәһ төйләдә малың сәси,
Кәһ итләрин һүрүшмәси
Лап гачырыр бизим ғызын юхусуну...
Ята билмир, дүшүндүрүр сәсләр
оңу...

Бир аз кечир... адәт эдир
Шөһәр ғызы сәсләрә дә...
Кирпийиндән асылыр даш.
Хумарланыр яваш-яваш...
Элә бу вахт яхындакы бир дәрәдә
Охуор гуш...
Оһун дәрәдә нәгмәсиндән
Дағ, дәрәләр дүшүр биһун.
— Буп-бу!
— Буп-бу!
— Аһ, нәдир бу?
Дейә Үлкәр дик атылыр өз ерин-
дән...

Юху гачыр көзләриндән...
Ишләдикчә үрәйинә бу сәсдәки һүзи-
кәдәр,
Һейрәтиндән үрпүр түкү,

Долухсунур бир ан Үлкәр.
— Буп-бу!
— Буп-бу!
— Нәдир, нәдир көрәсән бу?..
Пәри хала, Пәри хала!
— Нәдир, бала?
— О сәд нәдир?
— Буп-бу!
— Буп-бу!
— Исағ-мусағ гушудур бу..
— Нә һүзүнмү сәси вар бәс?
— Чох шей дейир, ғызым, о сәс.
— Нә дейир ки?
— Бу узундур.
— Даныш, даныш, Пәри хала.
Нәдир сәбәб о гушчуғун
Сәсиндәки бу мәлалә?
— Дейирләр ки, Иса, Муса
Алды ики гардаш вармыш.
Онлар залим бир султаның
Сүрүсүнү отарармыш...
Ики гардаш өмүр сүрүр
Дағ-дәрәдә хейли заман.
Көч башланыр, онлар бир күн
Гайыданда эвә дағдан
Көрүрләр, бир гоюн чатмыр
Ханын бөйүк сүрүсүндән.
Буну билиб гудузлашыр,
Чыхыр дәрһал хан өзүндән.
Гәзәбләнир, гардашларын
Һағгыны да вермәйәрәк,
Әмр эдир ки, тез тапылсын
Нечә олса гоюн көрәк...
О замандан ики гардаш
Гуша дөнүб дағлар кәзир.
Ахтарыб хан гоюнуну
Ган-яш төкүб ағлар кәзир.
Кәһ бу даға, кәһ о дүзә
Гонуб онлар кечә яры,
Долашырлар аддым-аддым
Дәрәләри, долайлары...
Кечәләрин зүлмәтиндә
Ики гардаш ганад чалыр.
Һәрәси бир дағ дөшүндә
Бир-бириндән хәбәр алыр:
— Иса!

— Муса!
— Тапдын?
— Йох!..
Онлар белә охуярағ
Кәзир бу чөлләрдә, ғызым,
Будур сәбәб о гушларын
Сәсиндәки дәрә, ғызым.
Пәри сусду... Енә кәлди
Гулағларә һәмән сәсләр.
Бу мәналы әфсанәнин
Мәнасына далды Үлкәр.

★

Кечә яры, отағ сакит.
Һәр тәрәфдә һәят сусмуш...
Инди исә эшикдәки
Шабалыта гонуб о гуш
Дейир гәрив нәгмәсиниң
Гулағында лап Үлкәрини.
Бу сәсдәки эл дәрдини
О, дүшүнүр дәрин-дәрин...
Эл өз ачы дәрләрини
Үрәйинә верә-верә,
Әфсанәләр дили илә
Ләһәт демеш залимләрә.
Бу һағылда һағл олунур
Өтән дәрди дәрин-дәрин,
Бир гоюнчун ювасындан
Айры дүшән күчсүзләрини...
«Тапдын» дейә һалә тәһән Иса, Муса,
Боюн эйиб һамә, дәрәдә,
Гоюн дейил, өз бәхтини
Кәзмиш зүлмәт кечәләрдә...
Белә йозду буну Үлкәр:
Узун илләр, гәринәләр,
Зүлмәтләрин гучағында
Кәзиб дәрә, дағ, дүзләри,
Эл ахтармыш өз бәхтинә
Нур сачачағ күндүзләри...
Эл көр нәләр яратмышдыр
Өз дәрдиндә яна-яна
Пүз китабдан мәналыдыр
Бу хырдача һағылдакы бөйүк мәна.
Халғын дуоуб яратдығы
Бу һағыллар, әфсанәләр,
Кечдийи дашы йоллардан
Хәбәр верир бирәр-бирәр.

ҮЧҮНЧҮ НӘФМӘ

Китабда ахтарыр, тапыр бизим ғыз,
Өз чан ығысымы, хәлләрини.
А. С. ПУШКИН.

Кечә... хорузларын үчүнчү бани
Башына көтүрүмш бүгүн обаны...
Ширин юхудадыр кәнд башдан-ба-
ша,

Нә бир төкәр сәси, нә аяғ еси.
Санки лайлай дейир торпаға, даша,
Узагда сәсләниң чайан нәгмәси...
Бу кәндә кечәләр, узун кечәләр

Ялынз бирчэ эвин яныр чырагы.
Бэ'зон сүбһә гэдэр, сабаһа гэдэр
Чакиммэз ишығын эвдэн аягы.
Бу ишыг Чәмилә мүүллиминин
Сүзүлүр балача пәнчәрәсиндөн.
Күнөшлө өлүшүр ону чырагы,
О, сүбһү сейр эдир һаһыдан эркән.
Кечәләр көз гырпан о ток чырага
Адәт эләйбидир канд әһли чохдан.
Гәрнбә көрүнүр онлара ялынз
Бу отагдан ишыг кәлмәйән заман.
Чаваң мүүллима бу кечә енә
Далмыш бир китабын ширинлийнә.
Сағында, солунда чилд-чилд китап-
таблар,

Онлардыр бу эвин һәр чаһ-чалалы.
Ниссләр, дуйгулар тәлатүмүндә
Үзүр Чәмиләнин фикри, хәялы...
Китаблар үстүндә дөйүнүр үрәк,
Санки пәрванәдир, атылыр ода.
Китаблардан ахыр кечә сүбһәдәк
Бу эвдән сүзүлән о кур ишыг да.
Даныша биләрсән, күлә биләрсән,
Гаранлыг отагда чырагсыз белә.
Ишыг телләnmәсә башын үстдә, сән
Даныша билмәзсән китаблар илә.
Китаб ишыг долу бир ләләзардыр,
Китаб олан ердә ишыг да вардыр.
Торпага дөнсә дә ону язан әл,
Үрәйи чырпыныр һалә букүн дә.
Букүн вараг-вараг ачылан китаб
Үрәкдир, ачылыр гызын өнүндә.
Үрәкләр чырпыныр гуру кагызда,
Китаб ашигидир бизим бу гыз да.
Китаблар чүрбәчүр, китаблар мин-
мин,

Онларын өнүндә биз баш әйриик.
Хырда һәрфләрлә биз өзкәсинин
Фикрини, руһуну мәннәмсәйриик.
Чәмилә онлара йолдаш одалы
Чох кизли сиррләрәдән олубдур һалы,
Галын китабларла кечдикчә күнү
Алышып од тутмуш көз үрәйиндә.
Чохларынын үрәк дөйүнтүсүнү
Чәмилә нисс әтмиш өз үрәйиндә.
Каһ яман тутулур, каһ күлүр үзү.
Каһ гырышыр алны, яшарыр көзү.
Чатылыр гашлары йи кими бирдән,
Ачылыр чөһрәси ай кими бирдән,
Һалдан-һала салыр сәтирләр ону
Һәр тәзә мәтләби охуян кими.
Сәтирләр инич тәк гүчүр бойнуну,
Доланыр бойнунә каһ илан кими.
Чаллы мусәһибдир китаб һәр кәсә.
Бөйүкдүр гәзәби, эшги, нифрәти.

Әкәр о сәтирләр чанлы дейилсә,
Гызы һалдан-һала салмаз сөһбәти.
«Оводжу охуор букүн Чәмилә,
Өтән әсрләрлә яшайыр демәк.
Оводун, Чемманын дуйгусу илә
Бир вурур көксүндә чырпынан үрәк,
Яман мафтун әтмиш ону бу әсәр,
Чәмилә охуор ахшамдан бәри.
Дәрһал чана кәлир чансыз һәрифләр
Онлара дөйдикчә гызын көзләри.
Бизим хәялпәрвәр гәһрәманыны
Яндырыр китаблар үстә чаныны.
Һәятда кимсәни севә билмәйир,
Севи́р ялынз китаб гәһрәманыны.

★

Нәһайәт китабы өртүр Чәмилә
Ачыр түл пәрдәли пәнчәрәләри.
Китаб бир аләмдир, һәят бир аләм...
Сүбһүн саф һавасы долур ичәри.
Кәнди сейр эләйир... Ояныр һәят,
Иыгыр ганадыны удулгча зүмдәк
Гара йоргананы үстүндән атыб
Ояныр юхудан ана тәбиәт.
Ағарыр кәнд йолу... ачылыр сәһәр...
Титрәдир кол-коус хәфифчә рүзкар,
Гушлар пырылдайыр коллар ичин-
дән,

Учуб чәпәрләрә гонур хорузлар.
Чәмилә китабдан араланса да
Үрәйи китабын ичиндә галмыш.
Көзү дикилсә дә дағларә, өзү
Чемманын, Оводун эшгине далмыш.
—Аһ Овод! Әмәли сарсыгды мәнн.
Көзүмүн өнүндән көзү чакимдир.
Чеммадан алдығы бир тәрс силләни
Бүтүн өмрү бою унуда билмир.
Севсә дә бойнуну бир ан бурмады,
Боғду өз эшгини, өз нийәтини,
Эшгин атошинда о индирмады
Бөйүк мәнлийини, һейсийәтинни.
О уда билмәди тәһгири бир ан,
Баш көтүрүб кетди өз комасындан.
Кәнди синәсинин һәр гәмә, дәрдә.
Сүслүра билмәди ял әкәләрлә
Гәлбиндә оянан илк зәләләнә.
Сөзлә дә вурмады һәмән силләни
Чемманын үзүнә ләкин бир кәрә.
Вургунам, мән белә шәхсийәтләрә.
Гәлбинә һөкм әдән о илк мәнәббәт
Сындыра билмәди дик гәмәтини.
Ирәдә, кишилик, мәрдлик, матанәт
Бөйүтдү Оводун шәхсийәтиннә...
О, енә Чемманы севди узагдан.
Борса да гәлбиндә эшгин сәсини,
Дондура билмәди нә гар, нә туфан

Гәлбилә исинән әгидәсини...
Аловлардан кечди мәсләк йолунда,
Ахды нәфәсиндән мин атәш, мин од.
Эшгилә, һиссилә, әгидәсилә
Заманын фөвгүнә учалды Овод!..
Мән дә беләсини тапсайдым әжәр,
Севәрдим, севәрдим ону үрәкдән.
Вармы кәндимиздә белә икидләр
Ки, онун бирини севә биләм мән.
Һаны, бизим көнддә бәс Овод һаны?
Севмәк дә шәрәфдир белә оғланы..
Гызын үрәйиндә сусур аэру, кам:
—Нәриман да дейир—мән дә
оғланам!..

★

Сәһәрләр галхарәг эркән юхудан
Йолланыр төйләйә бирбаш
Нәриман.

Лакин гапысыны ачмадан белә
Төйлә габағында кәзишир мат-мат.
Атларын алтыны курумқандәсә
Фикри узагларә ачыр гол-ганат.
Бир эшгә бағлыдыр гәлби, нийәти,
Башга бир нәзәрлә бахыр о көндә.
Дөйүнүр үрәйи... бүтүн диггәти
Чәмиләнир саатын әгрәбләриндә.

★

Дүшүнүр, мән ону көзләмәлийәм,
Онсуз да көнлүмдән һәр заман
кечир.
Опун үрәйиндән мән кечмәсәм дә.
Мәктәбә кедән йол бурадан кечир.
Дүшүнүр, мән она дәмәлийәм ки,
Сән мәннм истәйим, көнлүм,
чанымсам.
Бүтүн арзуларым сәнә бағлыдыр,
Ниссимсән, эшгимсән,
һәйчәнанымсан...

★

Узагдан, көрүнүр Чәмилә бирдән,
Гопур Нәриманын аяғы ердән.
Унудур бир анда бағдан бәри
Демәк истәлийи көзәл сөзләри.
Улдузлар итмәзми үфүгдә тәк-тәк
Күнәш сачларыны көйдә һәрәндә?..
Итирди өзүнү, итирди оғлан,
Өзүнү көрмәди гызы көрәндә.
Чәмилә япындан өтдүйү заман
Титрәйә-титрәйә динди Нәриман:
—Чәмилә!
—Буюрун.
—Ахы мән сәнә..
Сүкүт...

—Көһнәләрә башладыг енә?
—Нейләйим?
—Билмирәм.
—Чәмилә, даян!
—Гуртар, кечикирәм ахы, Нәриман!
Сүкүт...
—Гуртар көрәк, ахы ишим вар.
—Туга билмәйирәм еримдә гәрар.
Сәни көрән заман һәр дөфә, мәндә
Һеч вахт көрмәдийим өзкә һал олур.
Даныша билмирәм, сән көрүнәндә,
Үрәйим кизләнир, дилим лал олур.
Чәмилә, гәлбиндә чохла сөзүм вар.
Сәсимсә ичимдә боғулур инан.
Гайдадыр, бош отаг кур-кур
куруллар,

Сәс чыхмаз байыра долу отагдан.
Гәлбин бошлуғундан дейил, әзизим,
Долу олдуғундан лал олур дилим...
—Буналары билирәм, сонра?
—Нә сонра?
Кәл салма сән мәнн бунча оллара,
Севирәм...
—Гыр учан ганадлар әтлары.
Мәнн севмәкдәсә сев атларыны.
Дейиб даянмады, кетди Чәмилә.
Долмуш бир яраны бу сөзләрилә
Ганатды...

Ериндә донду Нәриман.
Төкүлдү башына бир гайнар газан.
Гара ганлар ахды севон үрәкдән.
—Демәк лайигәмиш бу чаваба мәнн.
Тохунду көнлүмдә яралы симә,
Ишарә эләйиб мейтәрлийимә,
Әжәр белә кетсә бу накам эшгим
Көзүмү яшларла долдулар мәннм.
Сәнәтим башымда гахынча дөмүшү.
Көр нә гэдәр алчаг пешәм вар
мәннм.

Аһ!.. Илк дуйгуларым, илк
арзуларым,
Сиз мәнә нә гэдәр мейрибандыныз.
Нейләйим ки, һәрбиң аловларында
Позулду әһдиниз, сизин андыныз.

★

—Енә сәһәр-сәһәр гаш-габагылан.
Ә, сәнә нә олуб?
—Һеч нә,
—Нәриман,
Кәл сән мәнә кәлмә бу кәләкләри,
Сәни изләйирәм бир айдан бәри.
Үрәйиндән кечән дәррдән һалым.
Мән дә сәниң кими бир чафалыям.
Эшгим үрәйиндә нәләр бурахыб.

Бир заман меним дэ гэлбимдэн ахыб
Сөнийн үрөйиндэн ахан о ганлар,
Мэн дэ кечирмишэм чох хэйэчанлар.
—Ахыры нэ олду?
—Эшигм кулмэди.
О мәнэ өзүнү рэва билмэди.
—Сонра?
—Эрэ кетди бир башгасына,
Галдым өз эшгимлэ мэн яна-яна.
Нәриман, инан ки, дуорам сөни,
Кэл индийнэн унут сән Чәмилтәни.
Бабыны тап, гачма чох узаглары,
Бир дүшүн, о нара, бала, сән нара?
—А Кәрим, өзүн чох яхшы билирсән
Элм сөвдасилэ яшамышам мән.
Билмэк олмур башдан келиб кечәни.
Ордуя кетмәйим ләнкитди мәнни.
Еддинчә синифдән галдым ярымчыг.
Кечдир бундан сонра охумаг артыг.
Заманын һөкмүнэ нэ демәк олар.
Анчаг бир сөзүнэ э'тиразым вар.
Хырга дуйгуларла яшамыр үрәк.
Севанләр мөвгәи севмәсин кәрәк.
—Белә дүшүнәрдим мән дэ бир
заман.
Өзүн бил...
Хәяла кедир Нәриман.
Кәрим гапысыны ачыб төйләни
Чыхарыр атлары байыра...
—Даян!
Атлар суланмайыб.
—Нийә?
—Нә билим.
—Бәс сәнин ишини ким
билмәлидир?
—Яхшы да... узатма...
— Ачыг дэ кәрәк
Сәния фикрин нәдир, мэгсәдин
нәдир?
Бир күнә бахсана, көр галхыб
нара.
Бәс сәни нэ үчүн гоюблар бура?
Онда ат бойнундан сән бу пәшәни.
Июх, достум, бу ишин ачмады мәнни.
—Әдим ишә кетмир дүзү, а Кәрим.
Онуң һәсрәтилә кечир күнләрим.
Өзүм дә ма'ғаләм... дөйишиб һалым,
Дүзү нэ ишм вар, нэ дэ мачалым.
Кетмир көз өңүмдән онун көзләри.
—Севкинн өз ери, ишин өз ери.
—Онда севмәмисән, янан нәфәсин
Одуу һисс әтмәз башгасы бир ан.
Дәниз туфанна дүшән бир сәнин
һалын нэ билер саһилдән бахан.

Билмирсән көндүмдә нәләр вар,
нәләр.
Энишдәсән, меним йолум йохушдур.
Килас ағачларын олсайды әжәр
Дейәрдин сығырчың нэ яман
гушдур.
—Һәр шейин өз ери, өз мөгамы вар.
Язда чичәк ачыр ялыз ағачлар.
Файдасы вармыдыр бу аһу-зарын?
Сәбрлә, тәдбирлә даш олур торпаг.
Нә чыхар хәстәнин тәләсмәсиндән,
Армуд өз вахтында етишәр анчаг.
Сөйлә, бу нәләнин, бу одланмағын,
Ишинә, арзуна файдасы вармы?
Чатса да кәйлорә аһын, фәғанын,
Арауя фәғанла чатмаг олармы?
Гыз кәрәк көрмәсин чох мәлүл
сәни.
Онуң гаршысында алчалмайсан.
Итирир һәмишә өз һөрмәтин
Кишһлик әзмини итирән оғла!
Кәрәк сән һәр дәрдә кәләсән үстүн.
Көзүнүн яшы да гәлбинә ахсын.
Үрәкдән янсан да аловун, түстүн
Кәрәк гоймайсан заһирә чыхсын.
Нә гәдәр өзүнү сән тутсан уча
Бир ма'на кәсб эдәр, учалар эшигин.
Ушағын башына чох доландыгча
Шылтағы, назы да чоһалыр йәгин.
Сән чалыш, сән вуруш, нәләдән әл
чәк,
Она сүбүт элэ өз варлығыны.
Бу йолла гәлбә чаласан кәрәк.
Бурах мәнәһәбәтин хумарлығыны.
—Нәйләйим?
—Ишиндә бир дөңш ярат,
Зәһмәт дунясында ачсан гол-ганат
Бош-бош хәяллары ундачагсан.
Ялыз һүнәр илэ сән удачагсан.
Аһы ялвармагилә мейл салдығын.
Бир гызын эшигин газанмаг олмаз.
Хәсис одунчулар муфта алдығын
Чер-чөпүн одуна гызынмаг олмаз.
Севкинни йолунда чафа чәкмәсән,
Онуң сәфәсә да күлдүрмәз сәни.
Алдыңын чавабдан килейләнмә сән.
Гайдадыр, синидәр севән севәни...
Сәни ичтитмәкдә о гыз янылармы,
Севки газанчылыр, багышланылармыр.
Газанмаға чалыш сән о севкинч
Ишинлә, әзминлә, өз сәнәтинлә.
Бу Кәрим, пис йола чагырмаз сәнни.
Кәд сән бу дәрә дэ достуно динлә.
—Атлар бахмагла севки газанмаг?

Бу чох кулмәлидир...
—Дейил кулмәли.
Нәриман, йолун да тәк будур анчаг.
Инсаны учалдар ялыз өз эли.
Де тез ол, атлары чыхарт!
Нәриман
Енә фикрэдәдир... Кәрим бу заман,
Чыхарыр төйләдән чөлә атлары,
Онлар үз гоюрлар Күрмәйә сары.
Алдым-алдым кедир атлар,
гулунлар.
Хәстә бир көркәмлә ерийир онлар.
Атларың бәдәни әсир дурмадан,
Дайчаларын көзү гамашыр бу ан...
Һавасыз төйләдә галдыгча онлар
Чәнк олуб, гуруюб аяглары да.
Чаван үркәләри миниб һәр сәһәр
һавада кәздирмәк дүшмәйиб яда.

ДӨРДҮНЧҮ НӘФМӘ

Мә'шүг эдәр әһәм эшиг камла.
ФУЗУЛИ

Нәриман әйләшиб хейли пәришан,
Бүтүн ичлас бою һеч дилләнмәди.
Нәсаны үзүнә дейилән заман
Бир чүмлә:—Тагысырым бөйүкдүр—
деди.
Бүтүн ишләрини салдыгча яда
Гызармыш, пөртүмүш янагларында
Од тутуб хәчаләт алышды янды,
Анчаг Чәмилдән лап чох утанды.
Богурдү тәзәби ону аз гала.
«Мән онун йолунда дүшүм бу һала.
Ишә бах... дунянын ишинә бах сән.
Инди утанырам онун өзүндән...
Нечә союг бахыр көр мәнә һамы,
Хәчаләт чәкмәклә, данланмагламы,
Мән өзүмү она севдирмәлиһәм?
Догрудан күлүнчәм, мән лап
дәлийәм.
Даһа бәсдир!.. буна мән
табламарам...»
Дейә дүшүнүрдү о арам-арам.
Бүрө үзвләри данышды бир-бир:
—Нәриман өзүдүр бурда мүгәсбир.
Делиләр, нә арпа, нә чөвгүн, нә
гыш?!

О өзү ишинә чан яндырмамыш...
Нәһайәт, Чәмилә деди ки, сәни,
Кәрәк көрмәйәйдиң биз һеч бу
күндә.
Әсди, Нәриманың әсди бәдәни

Атлары бу һалда көрүнчә Кәрим
Деди:—Кор олайды каш ки,
көзләрим,
Көрә билмәйәйдим бунылары һеч мән.
Хәстәлик төкүлүр еришлариндән.
Достум башга-башга хәяла
дүшүшүш,
Атлар бу баладан нә һала дүшүшүш.
Нәриман, бир оян, нә фикрэдәсән.
Йохса буңлар сәнин нә вәчинәдир.
Аһы өзүн сөйлә, севирсәнсә сәни,
Бу языг атларын күнаһы нәдир?
Белә дэ иш олар? Бу күндән бә?
Мән дә чәкмәлиһәм бу ишә әнчәм.
Достлуғ бир тәрәфә, артыг сәнинлә
Мән бир катиб кими данышмалығам.
Бир чаваб тапмады Нәриман буна.
Анчаг языг-языг бахды достуна.

Адыны көрүнчә гызын дилиндә.
—Сән нечин хәчаләт чәксән букүн.
Низами нә демиш көр бизм үчүн:
«Өз адына лайиғ ишләр көр ки, сән,
Аһырда утанма хәчаләтиндән...
...Дуняда кечмәсин бош, чаван
чағын,
Пол кет ки, күчлүдүр инди аяғын.
...Нә шәһвәт, нә юху, нә дэ ки, емәк
Һәятын ма'насы олмасын кәрәк.
...Бил ки, ирадәсиз, мөгсәсиз бәшәр
Паясыз мейнә тәк аяға дүшәр...»
Инди сән гулу ол өз ирадәнин.
Аяға дүшмәсин вугарын сәнин.
Бир дэ, йолдаш Кәрим, сиз
катибсинниз.
Кәрәк бир шейи дэ иутмаг буз.
Сахламаг лазымдыр буно да ядда:
Мәдәни һүксәлиш, тәһсил, савад да
Аһы мәһсул гәдәр вачибдир бизә,
Буңлар да дахилдир вәзифәмизә.
Инди һәр чаванын, комсомолчунун,
Тәһсил олмалыдыр илкин һийәти.
Ана кәднимизә китаблар илә
Кәрәк биз кәтирәк мэдәнийәти...
—Догрудур.
—Догрудур.
Сәсләр учалды.
Катиб дэ сәнини бойчуна алды:
—Догрусү, бу ишә чидди янашмаг,

Бизим борчумуздуз бу күндөн анчаг.
Биз чалышырыг ки, бош ер
галмасын,
Экилсин саһадә һәр тәпә, һәр дик.
Көһнә шуурлары лакин тээдән
Шумлаяраг тәзә тохум әкмирик.
Бир тахыл дәнәси итмәсин дейә
Күндүзә гарышыр кечәләримиз.
Бә'зән өз йолуну азан бир кәси,
Дүз йола чөкмәйә чалышырыг биз.
Бирн-биримизә йол кәстәрәрак,
Шуурлар үстүндә чалышмаг кәрәк.
Бина тез учулар өзүлсүз олса.
Әмәл дә дүз олар шуур дүз олса. ✓

★

Ичлас дагылында дәрһал Нәриман
Сыхыла-сыхыла утандыгындан
Сорду Чәмиләдән гәмли, мүкәддәр:
—Сизин дедийиниз о көзәл сөзләр
Низамини һансы әсәриндәдир?
—Лейли вә Мәчнунда.
—Орда һәр сәтир,
Элә бил дейилиб ялныз мәнимчүм
Ону әзбәрләйәм мән кәрәк бүтүн.
Дейәрәк айрылды тез Чәмиләдән.
Бәс йолу онулла кетмәди нәдән?!

★

Личаг дери көздү ачды сәһәри
Нәриман о кечә ята билмәди.
Сүбһәдәк горхулу дүшүнчәләри
Башындан бир ләһзә ата билмәди.
—О мәни севмәйир, бу йөгнимдир.
Бәс онун севдийи көрәсән кимдир?
Яман шөһрәтпәрәст адаммыш бу
гыз.

Көр нәләр дейирди, нәләр дейирди,
Өзү дә охуор, кечә-бә-күндүз.
Низамини әзбәр о, сөйләйирди.
Йүксәдир иһансы савад, охумаг,
Китаблар ачыбдыр онун көзүнү.
Идһиасы яман бөйүкдүр, анчаг,
Мәһтәрә тутармы о тай өзүнү?
Ялныз бу кечәдән тамам дагылды
Үмиди, хәялы онун тоз кими.
Сүбһәдәк Нәриман янды, яхылды
Ламагында янан папирос кими.
Фикирләр чәркәйә дүздү аңлары
Өтдүкчә башындан мин булут, мин
чән.

Бүтүн дуйгулары, һәйәчанлары
Бир маһния дөнүб ахды синәдән:
Кечә кечир, нәдән бәс
Юху кәлмир көзүмә,
Нечин ята билмирәм?

Маг галмышам өзүмә.

Үрәймин атәши
Мәни чана кәтирмиш.
Сәни тапан көзләрим
Юхусуну итирмиш.

Юхум гачыб көзүмдән
Үрәймлә барабәр.
Пәнчәрәнин өнүндә
О долашыр кечәләр.

Даша вурма атдыгым
Илк охуму, севкилим,
Пәнчәрәнин өнүндән
Гов юхуму, севкилим.

Өндәки чырагла биркә Нәриман
Эшгиндән гырылыб яндыгы заман,
Билмир ки, узагда бир үрәк яныр.
Онун эшиги илә о аловланыр.
Нәриман билмир ки, нечә ил әввәл
Үрәкдән бағланмыш она бир көзәл.
Беләдир, беләдир әзәлдән һаят...
Нәриман билмир ки, кәндә бу саат
Ялныз үч отагын яныр чырагы.
Үрәкдәрдән алыр чыраглар ягы,
О биринчи чыраг Чәмиләниндир,
Икинчи чырага Достум, сәниндир.
Чәмилә «Овод»у варагладыгча
Онун нәзәриндә сән кичилдирән.
Көнлүнү китаба о бағладыгча
Сүзүр бошлугларда хәялы бә'зән.
Хәяли бир аләм үзүнә күдүр,
Онун аяглары ердән үзүлүр.
Учан сәбәтләрлә галхыр көйләрә.
О, бахдыгы үчүн узагдан ерә
Сәнин кимиләри чох кичик көрүр.
Үрәк янғысыны хәял сөндүрүр.
Бәс үчүнчү чыраг?

О Зөһрәниндир.

Сәнин тәк онун да иши әниндир.
О сәнин эшгинлә яныр, Нәриман,
Сәнсә дуймамысан, ону бирчә ан.
Бөйүмүш гәлбиндә эшиги кет-кәдә.
Гызын севкисини һисс әтмишсә дә
Мәһәд гоймамышдыр она Нәриман,
Өзү башгасына вурулдуғундан,
Зөһрә дә билинчә бу мәнәббәти
Кизләтмиш гәлбиндә доган ниййәти.

★

Нәриман дүшүнүр, кечә дә яры,
Сакирт олмадыгча һәйәчанлары...
—Яман яралды мәни Чәмилә,
Инди мән нейләйим?..
Өмүр дә яры,

Өзүм дә билмирәм нә чүр, нә илә
Дүзәлдә биләрәм бу нөгсанлары?
Мәнә дейрләр ки, өзүнү кәстәр.
Нә илә кәстәрсин, ахы Нәриман?
Мәнә кәстәрәрак ики гарыш ер
Дейрләр, бурада ойнамалысан!
Ахы мәним пешәм бир пешә дейил.
Ат чапан оғлана мейдан кәрәкдир.
Вичданла атлара бахсам да йүз ил,
Неч кәс мәнә әһсән демәйчәкдир.
Дүшүндү, дашынды бүтүн кечәни.
Нәһайәт о кәлди сон нәтичәйә.
Бир әризә язды сәдрин адына,
«Мәни мөһтәрликдән көтүрүн»—
дейә.

★

Сәһәр ачылыңча галхыб ятагдан
Бирбаш идәрәйә кедир Нәриман.
Йол бою дүшүнүр...

О әлчүб бичир

Сәдрә дейчәйи сөзләри бир-бир.
Төйләнин янындан кечәндә бирдән
О аяг сахлады.

Пәнчәрәләрдән

Бахды ичәрйә, бахды атлара.
Элә бил гәлбини чәкдиләр дара.
Атлар сакирт-сакирт узаныб ятыр,
Бә'зиси сагтодуз, бә'зиси дә чәр.
Тә'сир әтмәмиши нәдәнсә она
Онларын бу һалы индики гәдәр.
Ачыб гапысыны дәрһал төйләнин
Кандарын ағзында дурду... Нә көрдү?
Онун чох севдийи һачадиц аты
Зарыйыр, фынхырыр, каһ өскүрүрдү.
«Демәк тәрк эдирәм пешәм... Бәс
мән
Нечә айрылырам һачадилимдән?!
Ушагыг достумдур һачадиц мәним,
Сирдашым олмушдур нечә ил
мәним.
Онулла бөлүмчү һәр гәммим,
нәш'әм,

БЕШИНЧИ НӘФМӘ

Узун әсрәрин човгунлу, фыртыналы, бәлкә дә зәлзәләли күнләрини кечиб бизә кәлән нәдир? Китаблар!
С. РӘИМОВ

Китабхана,
Китаб долу долаблар
Дүзүлмүшдүр ян-яна,
Пәнчәрәдән дүшән күн ганад ачыб
чырпынар
Үстүндә китабларын.

Мән онун белиндә азмы сүзмүшәм?
Инди хәстәләнишиш... Дурушуна бах!
Нечә дә тәлх олду бирдән овгатым.
Арпаны, саманы әләмәдән мән
Вермишәм, саггоя тутулуб атым.
Дар күндә дост-достдан үз

дәндәрәрми,
Башга бир сөвдәя көнүл верәрми?>
Гапынын ағзында дуруб Нәриман
Дүшүнүр... дүшүнүр...

Элә бу заман
Чеврилиб арха я бахды һачадиц.
Достунун дәрдини дүйөб элә бил.
Өскүрә-өскүрә кәлди янына,
Башыйла бир азча тохунуб она
Яланды...

Будут тәк доган Нәриман
Өнүб һачадилиц ағ гашгасындан
Ону гучаглады...

Гүррәләнди ат,

Сүзүб саһибини бир хейли мат-мат.
Элә бил гәлбиндә дүйүмләнди даш.
Бахды мәлүл-мәлүл Нәриман она.
Ахыб кәзләриндән ики дахла яш
Дүшүдү яна-яна атын ялына.
О, атын янында күнаһкар кими
Сусараг башыны дикди ашагы.
Ат да саһибинә сөзү вар кими
Аягыла дүйүб эшиди торпагы.
Ат да кәдәрләнди... Санки бу анда
Дүйөб ниййәтини өз саһибини.
Нәриман атыны тумарлаянда
Көрдү сағрысына булашмыш пейкә.
Ону силмәк үчүн бир шей ахтарды,
Тапмады, бир хейли дүшүнүр енә.
Чыхартды дүһәнки әризәсини.
Нәһайәт әл атыб о дөш чибинә,
О, бир ата бахды, бир әризәйә,
Санки гәһлә долду бир анда бейни.
—Һәр шей һачадицә гурбандыр—
дейә

Һәмән әризәйә силди пейнини,

Нур үстүнә нур гонуб
Ойнашыр нарын-
нарын...

Китаблар асимандыр,
Онларын арасында сүзән Үлкәрсә
бир гуш.

Көйлөр онун мөскөни,
о көйлөрө вурулмуш.
Һәр кәлән асимандан
бир улдуз алыб кедир.
Бүтүн көнд кәңчләринини
Ән севимли еридир
Дәбдәбәсиз бу бина,
Онун дар гучагына
Сығынмыш чаһан өзү—
Кечәси, һәм күндүзү.
Мүхтәлиф өлкәләрин өвладлары
бурада—
Даянмыш бир сырада,
Бөйүк шәхсийәтләри мүхтәлиф
әсрләрин
Бир долабда әйләшиб данышыр
ширин-ширин
Бүкүнүн өвладилә кечәләр сүбһә
гәдәр.
Бу бинада бирләшиб
Гәриналәр, әсрләр, милләтләр,
гәбиләләр.
Шекспирдән башламыш Тагорун
гәлбинәдәк,
Африкадан башламыш Авропая,
Чинәдәк,
Өлкәләрин, халгларын арзусу,
дүшүнчәси,
Үрәкләрин ачылан, ачылмая
гөңчәси
Бу бинада сахланыр,
Һәр китабда бир әсрин тарихи
варагланыр.
Бу бинадан ичәри
кирәнләрин һәр бири,
Голтуғуна вурараг
чырпынан үрәкләри,
Чөлә чыхыр...
Өнүндә
Башга аләм ачылыр.
Тамам башга һавайла
О кечә нәфәс алыр.
☆
Узагдан бир-биринә бәһзәсә дә
улдузлар,
Едә дә һәр биринини бир ери, бир
һәмчи вар.
Һәрәси башга-башга вахтларда
яныб сөнүр.
Бүтүн яшайяларын үрәкләри
дөйүнүр...
Лакин бу дөйүнтүләр бәһзәмир бир-
биринә,
Бир ағачын мейвәси бир чүрә олмур
енә.

Һәр биринини бир төми, бир бою.
бир рәнки вар,
Чарпан үрәкләрин дә өз сәси, әһән-
ки вар.
Бу сәсләри тутмаға, эшитмәйә ча-
лышан
Бизим китабханачы дүшүнүб
заман-заман
Охумчунун һиссини йохлайыр дөнә-
дөнә.
Сөһбәтиндән, сөзүндән бәләд олур
зөвгүнә.
О, тәзә алдыглары китаблары әл-
бәәл
Өзү охуюб әввал
Яшайыр мүәллифин һиссийлә, дуй-
ғусуйла.
Айрыла билмир Үлкәр һәфтәйлә,
бәзән айла,
Тәзәчә таныш олмуш адамлардан
бирчә ан,
Мүәллифин гаңы да ахыр дәмәрла-
рындан.
Охудугча китабы, охучулар бирбә-
бир
Көзү өнүндән кечир.
О, бу тәзә китабын ахтарыр өз дос-
туну,
Нәһайәт, тапыр ону.
Охучу дәфтәринә гәйд әләйир о нә-
сә,
Айырыр китаблары хәялында һәр
кәсә.
☆
— Үлкәр, мәнә «Шамону»!
— «Абшерон»!
— «Күлшән»!
— Мән баягдан бурдаям, йола сал-
сана мән!
— Бу саат, тәләсмәйини!..
Буюр, гол чәк!
— Вер бәри!
Бирдән гызын көзләри
Саташыр бир оғлана.
Диггәтлә бахыб она
Дейир:—Буюрун, көрөк!
Оғлан күлүмсәйәрәк,
Дейир Үлкәрә бу дәм:
— Мән дә китабханая үзв олмәг
истәйирәм!
— Чох көзәл!
Бир вәрәгә чыхарыб дәрһал Үлкәр
Сору:—Ад, фамилияңыз?
— Чаһанкиров Нәриман!

— Чох көзәл!.. Сәнәттиниз?
Сүкут...
Тутулур оғлан,
«Енә пешә... енә бу... билмирәм
нейләйим мән,
Бу тәһгирә лайиг ад көгүрүлсүн
үстүмдән.
Бурада да сәнәти сорушулар...
Ишә бах!»
Башыны галдырмадан, о, утанчаг-
утанчаг
Дейир:—Буну язмасан олмәзми әй
гыз, мәкәр?!
Суалын мән'насыны баша дүшмәйән
Үлкәр
Дейир:—Бу мүмкүн дейил, мәкәр
йохму пешәниңиз?
Иңчитмәйин мәни сиз.
— Онда язын, атларын султаныдыр
бу оғлан.
Өз кичик пешәсинә истәһзадан, бу
лагдан
Гыз һәр шейи анлады.
Үрәйиндә өз-өзүнү данлады.
Данлады дөнә-дөнә.
Бир «А» язды, бир дә «С» вәрәгәниң
үстүнә.
Бир хейли сүзүб ону
Сорду:—Нә верим сизә?
— Мәнә «Лейли Мәччуну»
— Чох көзәл!
Яхылашыб архадакы долаба,
Гыз әл атды китаба.
Он икинчи әсрлә өпүшүнчә әлләри,
Әлә бил дилә кәлди шаирин әмәл-
ләри.
Узаныр бу әмәлләр сәтирләр бою
чин-чин.
Илк сәһифә ачылчаг, әлә бил Ни-
заминин
Юхусуз кечәләр ачылды, сәһәр ол-
ду,
Сәнәтин гаршысында гаранлыглар
боғулду...
Әлиндә чарпан үрәк,
Үрәйиндә мин диләк
Чыхыр чөлә Нәриман.
Гапыдан чыхан заман,
О раст кәлир Зәһрәйә,
— Аһ!.. нечәсиниз?—дейә
Гыздан һал-әһвал тутур
О бир андыг унудур
Гәминн, гүссәсинн.
— Көрмәк олармыш сәни...
Дейә Зәһрә дилләнир,

Гызын көзү зилләнир
Нәриманын үзүнә.
— Кәдәрлисән сән енә.
Надир бунун сәбаби?
Дәйишмәкчин мәтләби,
Сору ондан Нәриман:
— Нә китабы алмьсан?
— «Евкени Онекинн».
Валәһ әдибдир мәнн
Севкиси Татянаңың
Мән она вурулмушам.
Будур, икинчи дәфә
Охумагчың алмьшам.
Кәл оху сән дә буну.
Аһа, «Лейли Мәччуну»
Охуорсан сән демәк,
Мәччун оланлар кәрәк,
Мәччуну галбән дуй.
Сән охуя-охуя
Мәччуну да өтәрсән.
Сән ондан да бәтәрсән...
Гуртар ону бу ахшам.
Бу атмача, бу әйһам,
Чатса да Нәримана
Мәһәл гоймады она.
Йол узандыгча сәбри
Түкәнир Нәриманын.
Саныр чийилләриндә
Сигләтинн һәр анын.
Тез айрылмаг истәйир
Бачардыгча Зәһрәдән.
— Нийә бу йол узаныр,
Нийә гуртармыр көрән—
Дейә дүшүндүкчә о,
Үрәйинн гәм алыр.
Бир мәнкәнә ичиндә
Әлә бил ки, сыхылыр.
Көрән нечин Зәһрәни
О, көнүлсүз диндирир.
Һәр әйһамы, һәр сөзү
Ону гәзәбләндирир...
Йоллар узун, йохуш дар...
Йол айрычында онлар,
Айрылды бир-бириндән.
Башга-башга дуйгулар
Кечди үрәкләриндән.
Севидикчә Нәриман
Гыздан айрылдыгына.
Кәдәрләнди Зәһрәсә,
Йолда тәк галдыгына.
Ялмыз бу йолда дейил,
Вардыгыла севәрәк,
Мәһәббәт йолларында
О, беләчә галды тәк.

«О мөнү севмир... онун
Севкисиндөн һалыям.
Бас эләсә нечин мән
Она ялвармалыям?..
Урайми көрөсән
Бога бидәрәмми мән?
Эйһамларла да олса
Эшгини сездирәрәк,
Өз мәғрурлуг тахтыны
Төрк этмәсин гыз кәрәк.
Зорла кирмәк олармы
Севмәйәнин галбинә?
Татянаһын севкиси
Дәрс дейлими бас мәнә?
Татянаһын дәрдини
Дашыйб галбимдә мән
Үз дөндәрә билмирәм
Нечин Онекиннмдән».
Севки долү мәктуба
Онекинн чавабы,
О ияк көрүшдөн сонра
Татянаһын азабы,
Үрәк чырпынтысилә
Кечирдийи о анлар,
Изираб, көз яшлары,
Чәкдийи һэйәчанлар
Бизим гызын бирбәбир
Көзү өнүндән кечир...
О бир аныг өзүнү
Бу дәм Татяна саныр.
Онун дүшүнчәләри
Йол боюнча узаныр.
☆
Бир чәпәрин өнүндә
Зәһрә аяг сахлады.
Элә бил ки, гәфләрән
Кимсә ону һахлады,
Бу чәпәрин яһында
Даяһыб сәһәр-сәһәр,
Чәмиләни сәсләмиш
Ушагылда нә гәдәр.
Нә гәдәр ойнамышлар
Бу чәпәрин яһында,
Хатирәләр чыхармы
Яһында һисачын да?!
Ики дост айрылса да
Чоһдан бири-бириндән,
Онлар узаг дүшсә дә
Ушагыд күнләриндән
Зәһрә нечин даяһы,
Нечин дурду бу аһда,
Досту Чәмиләкилин
Эһләринни яһында?
Гызы йолдан сахлая
Көрән һансы марагыд?

О, чәпәр архасындан
Бир хейли эвә бахды.
Одур, одур Чәмилә
Шананә көркәмилә,
Даяһыб эйванда тәк,
Дән верир этәк-этәк
Тоюгларла
Бу ара...
Чәпәрин архасындан
Сейр эдир ону Зәһрә.
Баһыр дағ чешмәси тәк
О гайнаһа көзләрә.
«Көй халат, ал хинәбәнд,
Бу чаһа, чөлала бах.
Гашларыһын тағында
Гаралан о хала бах.
Көзләринни үстүндә
Ганад кәриб санки гуш,
Догрудан бу Чәмилә
Нә гәдәр көзәл олмуш...»
Дән атдыгча габаһыр,
Синәси галхыб-әһир,
Гулач-гулач сачлары
Кәрәһиндә елләһир,
Зәһрә бир она бахды,
Бир дә бахды өзүнә.
Чоһ чиркин кәзди өзү
Нәдәнсә өз көзүнә...
«Онун бою, бухуну
Көзәл палтарлары вар,
Оғлаһлар бир тәрәфә.
Гыз да она вурлар.
Бир дә бизим тәк дейил,
Йүнкүлдүр онун иши,
Гәмзәдир һәр бир сөзү,
Наздыр һәр тәрәһниши.
Дәрсини дейиб кәдир,
Бүтүн күнү бекардыр.
Бәзәклә ойнамаға
Онун вахты да вардыр.
Ким дейәр ки, Нәриман
Наһаг она вурлуш.
Догрудан да Чәмилә
Нә гәдәр көзәл олмуш...
Мән нечә?.. Чиркинәмми?
Чиркин дейләм, анчаг
О мәнән чоһ көзәлдир,
Догрусуну данышсаг.
Аһ! нә данышарам мән!..
Аһыб дейлими буһлар!
Чоһ да ки, мән көзәләм,
Буһун нә мәнәһсы вар?!
Мән дә лап дәлийәмиш,
Дүзү күлмәлийәмиш.

Аһы Чәмилә бачым
Яһын дост олмуш мәнә.
Бас нийә көз дикмишәм
Мән онун тисмәтинә?..
Аһы мән билирәм ки,
Севир ону Нәриман.
Бас мән нийә чыхмырам
Онларын арасындан?.

Нечин мән көз дикмишәм
Тайына Чәмиләһини.
Дост доста кеч баһармыш,
Ар олсун мәнә мин-мин.
Букун мән өз достума
Бәхырам рәгиб кими...
Хейир, нечә олса мән
Боғмалыям галбими!..»

АЛТЫНЧЫ НӨҒМӨ

Севин китабы, о, билик мәһбәдир

М. ГОРКИ.

Аяглар алтына дүшәчәйәм мән.
Көр нә гәдәр чаһил олмушам... һәм

дә
Бәлкә буна көрә севилмирәм дә.
Бәлкә буна көрә севмир о, мән.
Беләсә, бас мәнә һифрәт эдәни,
Нә үчүн, нә үчүн севмәлийәм мән?!
Көрәсән инсаһын ирадәсиндән
Асылы деһилми севмәк, севилмәк,
Мәжәр ирадәдән үстүнмү үрәк?
Буна чатмайырма инсаһын әзми?
Инсаһ өз көндүнү боға билмәзми?
Үрәйиң гәрибә аләмләри вар,
Бир саат ичиндә мин дәмләрә вар.
Биз севмәйәни севирик, анчаг
Чоһ заман эдирик севәнә шылтаг.
Бизә хош көрүнүр һәр шей узагдан.
Кейдийи палтары бәйәмир инсаһ.
Беләдир, беләдир инсаһ дүһиәдә,
Узаг олан заман севир һәр шей.
Яһын вә асаһлар хош кәлмир бизә,
Узагдан дуоруг һәр көзәллийи.
Баһарда чәкирик гиш һәсрәтини,
Гышдаса хош кәлир яз, баһар бизә.
Бу гәдәр фүсүңкар, көзәл көрүнүр
Узаг олдуғундан улдузлар бизә,
Әмрүн мәһнасыдыр эһнәмәт, һәр
заман,
Зәһмәтдир ярадан шәһрәти, шаһы...
Бәли, севә билмир нәдәнсә инсаһ
Чәфәһсыз, зәһмәһһсиз гәһандығыһы...
Севә билмәйирәм нечин Зәһрәни?
Чүңки севир, севир о мәнә тәкчә.
О өз үрәйиндә учалдыр мән,
Мән онун өнүндә әйһләдикчә...
Мән ки, Чәмиләһә Зәһрәйчһи
демәк...
Мәһимчһи Зәһрәсә Нәриман олмуш.
Ону севмәдикчә мән Чәмилә тәк,
Мәһим тәк онун да гәлби ган олмуш.

Нәриман да о кечә
Ятмады сүбһә гәдәр.
Алды ону гойнуна
Фикирләр, дүшүнчәләр...
Охуду Низамини,
Охуду шһирин-шһирин,—
Кәләчәк һасилләрә
Хитабыһы шаһрин.
Охуду дәнә-дәнә,
Охуду кечә яры
Ичласда Чәмиләһини
Дедийи мисраалары,
Тапыб язды о дәрһал
Яддаһ дәфтәрчәһинә,
Низам сәнәтинни
Эзәмәтли сәһинә
Гулаг асыб достумуз
Хейли хәяла далды.
Элә бил бир кечәдә
Йүз мәртәбә учалды.
Элә бил ки, Низам
Галхараг мәзәрһндан,
Өз оғлу Мәһәммәдә
Йол кәстәрди бу заман:
«Дүһиәдә кечмәһсин бош чаһан
чағын,

Йол кет ки, күчлүдүр инди аяғын.
...Нә шәһвәт, нә юху, нә дә ки, смәк
Һәятың мәһнаһсы олмәһсин кәрәк.
...Бил ки, ирадәһсиз, мәгсәдһсиз бәшәр
Паяһсыз мейнә тәк аһа дүшәр...»
Инди мән билдим ки, нә үчүн һамы
Мәнән зәһмәт уммуш, әмәл
истәмиш...
Дейән айылырам. Бөйүк Низам
Элә бил буһлары мәһимчһи демәш.
Нә гәдәр ки, гулаһ әһнәдә һисси.
Ағлым йоһдур, демәк һеч бир шейә-
чә мән.
Паяһсыз, дәстәһһсиз мейнә тәк йәһиң,

Алышыб, кай яныб, кай сөнүшүшөм мөн.
Эшигмдөн көзүмө бир пәрде эмиш,
Ядныз өз севкими дүшүмүшөм мөн.
Инди көр нә гэдәр мән
худбинәммиш...

Чаваб ахтармышам өз суалыма.
Суаллар вермәсин демешам неч кәс
Әкәр янырамса мөн өз халыма
Мәнимчин янана янмаймы бәс?
Үрәйин гәрибә аләмләри вар.
Бизә хош көрүнүр бә'зән эзаблар.

ЕДДИНЧИ НӘҒМӘ

Биринчи адымда ловгаланалар
Икинчи адымда йыхылачагдыр.
С. ВУРҒУН.

Енә китабхана... бу гыш ахшамы
Китаб пөвбәсинә даянмыш һамы.
Үрәкләр тәләсир, говур анлары.
Чешмәли кәндиндә кәнд чаванлары
Китаб пөвбәсинә даянмыш букун.
Кәндимиз юхудан оянмыш букун.
Ай ана кәндимиз, ана кәндимиз,
Дүнәнки Данабаш дейилсән сән дә.
Тапмыш итирдийи арзуларыны
Бизим ени кәндә Мәммәдһәсэн¹ дә.
Чатмыш Данабаш да шөһрәтә,
шана,

Ачылмыш һәр эвдә бир китабхана.
Учалыр, йүксәлир кәндим кет-кәдә,
«Һачан варды китаб биз олан эвдә»²
Дейән нәнәм өзү китаблар языр,
Күлдү бәхтимизә илк баһар языр.

☆

— Инди башга китаб вериниз мәнә.
Үлкәр бахыр онуң вәрәгәсинә.
Дәйир көзләринә һәр шейдән эввәл,
«А. С.» һәрфләри...

Гызын әлбәл
О күнү сөһбәт дә дүшүр ядына.
Бир вәрәгә бахыр, енә бир она.
«Бизим чаван оғлан өз пешәсинин
Адыны чәкмәкдән утаныб йәгин.
Атлары султаны демиш... Нейләмәк!
Мал сәтәдмәвиңдә гиймәг сорулмаз.

¹ Ч. Мәммәдгулузаддини «Данабаш кәндимиз йәваләтләри» һекәйәсинин гәйрәмәши Мәммәдһәсэн әмийә ишарәдир.

² М. Ә. Сабирин «Нәдәмәт ва шикәйәт» ше'риндәки «Биз олан эвдә һачан варды китаб» мисраһына ишарәдир.

Асан баша кәлән хош кәлмир бизә,
Чатин хош көрүнүр көзләримизә,
Мәни севмәйәни севирәм нечин?
Ейрәм бу гэдәр ондан гәм нечин?
Нечин мән эввәлдән бағландым
она.

Сәбәб нәдир көнлүн вурғунлуғуна?
Нечин өз һалымдан чыхармыш
мәни,
Айрыла билмирәм нечин мән ондан?
Учалан янғынын сәбәбләрини
Өйрәнмәк олармы неч аловундан?!

Лакни баша салам ону мән кәрәк
Пешәнин бөйүй, кичийи олмаз.
Кениш дүзәнликдә, мейданда
дейил,

Мәрдлик, дар йолларда ат
чапмагдәдыр.
Буну бу оғлана аңлатмаг кәрәк
Бу вәзифә мәнә дейәсэн чатыр.

—Нәриман!
—Буюрун!
—Кәлин, мән сизә
Бир китабча верим, охуюн ону.
Атчылыг һаггында мейтәр Тәйярын
Китабыдыр бу...

—Элә мән өзүм дә ахы мейтәрәм...
Онлары ондан да яхшы билирәм.
Мәнә башга китаб верин сиз, ай
гыз,

—Сиз мәним сөзүмә гулаг ассаныз,
Яхшы олар.

Кәлин, көтүрүн буну!
Мәним мотләбимин нә олдуғуну
Сонра биләрсиниз... охуюн аңчаг.
Нәриман алынны гырышдырараг,
Дүшүнүр... бу сөзә тапмайыр чаваб...
Чаваб көзләнемәдән язылар китаб...

—А Сәлим, яманча ган эләдин һа...
Зөһрәнин дөврәны гуртарды даһа.
Бу хына дейәсэн онлардан дейил...
—Нейләйим а гардаш, бу гыз дүз
үч ил

Бизим мангамызә мейдан охуду.
Ахыр ки, алынды көзүнүн оду.
Һәмшә дейирди «кәчинчи байраг
Нә гэдәр өмрүм вар, бизим олачаг»

Бу ил мән мангамын үзвләринә
Тәһийиб дедим ки, удузсаг енә,
Биз киши дейлик, арвалдыг аңчаг,
Бу ил гызыл байраг бизим олачаг,
Сән өл, кечәмизни татдыг күндүзә
Һәр чүр эзийәтлә кәлдик үз-үзә.
Торпағын бағрыны сөкүб дағыздыг,
Ахыр киши кими мәгсәдә чатдыг...
Нечә ки, байрагы вердиләр мәнә
Шәст илә мән бахдым гызын үзүнә.
Көрдүм, ағ без кими ағарыб языг,
Чанында тәгәт дә галмайыб артыг.
Сәлимдин сөзүнү кәсиб Нәриман,
Деди:—Ловгаланма, тез йыхылар-
сан.

—Һәлә ки, йыхышам.
—Яман икидсан.
Гәһрәмән оларсан сән белә кетсән.
—Әйә бизә кәлмә бу бадалағы.
Сәнин ичин нийә кәйнәйир ахы
Удузан Зөһрәдир... Сән она янма.
—О удузуб, сән дә чох ловгаланма.
Ловгалыг инсанда чох пис сифәтдир.
Сәлим күлүб деди:—Буна бахын
бир,

Бизә ағыл верир әйә, бу ушаг,
Умач ова билмир өзүнә, аңчаг
Әриштә дограмаг истәйир бизә.
Әйә, пәрдә чәкмә көзләримизә.
Готур атларынын дәрдини чәк сән.
Бизим янымызда бала, кәрәк сән,
Кәсәсэн дилини!
Суду Нәриман,

Тутду сылә кими бу сөзләр ону.
Бир чаваб тапмайыб чыхды гапы-
дан,

Һамы һисс эләди пәрт олдуғуну.
Сәлимдин әлиндән гәзәбләнсә дә
Бүтүн бу сөһбәти эшидән Үлкәр,
Бир сөз данышмады... Буну һисс
әдиб

Сәлими данлады абунәчиләр...
—Нәвбә киминкидир?
—Мәнимдир, багы,
Үлкәр бу «ғалиби» сүзүб гыягачы,
Деди:—Буюрунуз, нә верим сизә.
—Атырам мән сизни өз өһдәнизә.
Сиз элә бир китаб верин ки, он-
дан

Айрыла билмәйим бир ләйзә, бир ән.
Ону гуртармамыш неч динчәлмәйим,
Аңчаг гуртарыңча чана кәлмәйим,
Әкәр элосини тапыб версәңиз
Ичәрәм су кими...
—Сәлим, кәлин сиз,

Охуюн «Муғаны».
—Шейрдирми о?
—Бәли.
—Севмәйирәм ше'ри доғрусу.
Нә гэдәр фикрими эләсәм дә чәм,
Шейрәдә мәтләби баша дүшмүрәм.
Сиз мәнә марағлы бир роман верин.
Бу ердә ганады сынды шаирин
Янына дөшәнди, баягдан бәри
Мин бир әтиграсла язан әлләри.
Гәлби ағрытса да бу сөз, бу сөһбәт,
Аңчаг һәгигәтдир, ачы һәгигәт.
Охунмур, охунмур шейрләримиз,
Әй шаир достларым, бәс нейләйәк
биз?

☆

Шейр нәдир? Ән пак, тәмиз бир
нәфас,
Сәнәт бир көлдүрсә, шейр бир сонә.
Севдирмәк олмайыр ше'ри нәдән
бәс,

Достларым, бу күнүн охучусуна?!
Шейр китаблары бәс онда нәдән,
Долабар күнүндә тәп-тәзә галыр.
Варағлары белә неч чеврилмәдән,
Тоз-торпаг ичиндә солуб саралыр.
Нәдән охунмайыр (бурда нә сирр
вар)

Шейр китаблары романлар кими?
Йохса унудулмуш ничә дуйғулар
Чохдан унудулмуш заманлар кими?
Бәлкә илһамымыз зәифдир бизим,
Чатмайыр зөвгүнә охучуларың?
Дүзә билмәйирик бәлкә дә ше'рә?
Инсан дуйғусуну биз нарын-нарын?
Шейр нәдир? Солғун, гуру хәзәл
тәк

Китаб арасында галан бир чичәк!
Шейр нәдир? Вусал, я да ки, һичран.
Ашигин янығлы һекәйәтләри.
Гапысыңы ялыз күләкләр ачан,
Шаирин дөврүндән шикәйәтләри.²
Шейр нәдир? Долаң гара булдулар,
Көрпүнүн үстүндә битән көй оғлар.³
Шейр нәдир? Гәлбә һүзн саچارаг
Тәғвимин үстүндә әсән сон вараг!
Шейр нәдир? Сәни бөйүдән вәтән,
Онунчун төкдүйү һәр алын тәри.

¹ Пушкин «Чичәк» ше'ринә ишарәдир.
² Фүзулини «На ачар кимсә гыямәт ба-
ди-сәбадән гейри» мисраһына ишарәдир.

³ С. Вурғуну «Көрпүнүн һасрәти» ше'ри-
на ишарәдир.

⁴ О. Сарываллини «Тағвимин сон вара-
ғы» ше'ринә ишарәдир.

Өтөн күнлэринэ далыб аһ чөкөн
 Бир гочанын ширин хатиралари...
 Шеир нэdir? Сөнө һейранам дейән,
 Чаван бир ашигин илк дәрди, сәри,
 Көрүшә кечикмиш яры көзлөйән,
 Урайин һосратлэ дөйүнтүлэри...
 Шеирдир сейр этмәк ифтихар илә,
 Сәадәт ичиндә өз өмрүмүзү.
 Шеирдир өз догма, ана дилиндә
 Пушкини, һүгону охумак өзү...
 Шеирдир замана байрагдар олан.
 Гүвәвәти, гүдрәти партиямызын.
 Әсләр боюнча зүлмәтдә галан
 Халгларә хидмәти партиямызын.
 Шеирдир гаранлыг зиндан ичиндә
 Күн кими алышан коммунист сөзү.¹
 Шеирдир сейр этмәк бүтүн чаһанда
 Биздән ишыг алыб доған күндүзү.
 Шеирдир, чаһанда чаһан ярадан
 Бизим аһ байраглы ана юрдумуз.
 Совет аскәринин алыннда янан
 Ораглы, чөкичли бешкүшә улдуз.
 Шеирдир заманын ити сүрәти,
 Әсри габаглаян элин гүдрәти.
 Шеирдир букунчә йүксәлишимиз,
 Достларым, буһлардан язмырыгмы
 биз?

Буһлардан язмырыг биз, лакин нечә?
 Нечәнин үстәдир элә мөтлөб дө.
 Бал кәсирик ары вермәдән бечә.
 Бүтүн кәсирләрә будур сәбәб дө.
 Чөх заман язмырыг биз ашамадан,
 Гандан кечирмәдән, дуймадан үрәк.
 Мәжәр шеирдирми гуру сөзләри
 Дүзүб ахырына гафийә вермәк?
 Эһ тамиз, эһ көзәл дуйгудур шеир.
 Шаирин яздыгы һәр сөз, һәр сәтир
 Кәрәк үрайинин бир тели олсун.
 Яшамаг язмагдан ирәли олсун!
 Эл яхшы демишдир, дүшүнсәк бир аз
 Урәкдән чыкмаган үрөйә ятмаз.
 Ачылмыш чыгырла биз кеңиб аңчаг,
 Бостанын үстүнә бостан әкирик,
 Әзаба, зәһмәтә гатлашмайраг,
 Биз шәкиллә бахыб шәкил чәкирик.
 Я да ки...

Хәялдан ачараг елкән
 Учуруг көйләрә үзүдүб ердән.
 Охучу истайир көрсүн өзүнү.
 Ниссини, гәлибини охудугунда.
 Охучу истамир юмуб көзүнү
 Бизим тәк учмагы көйә бир анда.

¹ С. Рустигани «Зинданда ишыг» шеһринә ишарәдир.

Инсан дуйгусудур, һәятдыр шеир,
 һәят чырпынамалы һәр бир сәтирдә...
 Күнүн охучусу севә билмәйир
 һәятын нәфәси йохса шеирдә.
 һәятдан кәлмәйән әсәрин сәси,
 һәят үзү көрмүр, яшамыр әсла!
 Әсәр дө өлүдүр, шаир нәфәси
 Мисралар башында аловланмаса.
 На исе... мөтлөбдән узаглашмайаг,
 һавайи вермәйәк бирчә аны да.
 Элә чыхдыгымыз һашийәләрдир
 Бизим шеһримизин бир нөгәсаны да...

На исе... Сәлими гыз тутду дилә,
 Үлкәрин тәкиди, мәсләһәтләнә,
 Көтүрдү «Муған»ы бу ловға оғлан,
 О күнүн ахшамы сүбһәдәк «Муған»
 Сәлимин көвлүндә туфан яратды,
 Охудугу һәр сөз дөшүнә ятды.
 «Муған» охундугча о, дуйду һәмән,
 һәятын, торпағын хош нәфәсини,
 Достумуз эшитди «ох кими сүзән
 О ана чейранын аяг сәсини...»
 Далараг Вурғунун шеһрийәтинә
 Сөйләди: «На гәдәр доғмасан мәнә»
 Сәлим, дүз дейирсән, мән нечә

илдир
 Бу бөйүк сәнәтлә багладым илгар,
 Өз ана юрдуна вурғун дейилдир
 Вурғунун шеһринә ворулмаанлар.
 Дүз үч ил ахыдыб алын тәрими
 Кечәләр онулла дурдум үз-үзә.
 Сәдим ишчиләри бир гәввас кими
 Көңүл үманында мән үз-үзә.
 Өзүндән да яхшы дуймушам ону.
 Үзүн зәһмәтинин газаныч будур.
 Онун һәр шеһрини һәр бир нечәсы
 Бөйүк үрайини бир вурғусудур.
 Вәтән торпагыдыр онун үрәйи,
 Соңсуз араулары галаг-галагдыр.
 Торпагдан чан алан шеһрләринә
 Вәтән чычәкләри дейилсә һагдыр.
 О, мәнә көзүйлә бахды һәр шейә,
 Дүшүндү дәриндән, дуйду дәриндән.
 Бизим шеһримизин бөйүк шеһрәти
 Яранмыш юхусуз кечәләриндән.
 Сәлим охудугча көзәл «Муған»ы,
 Элә бил ки, кечди Муған дүзүндән.
 Он дәрлүнчү нәғмә кәлиб чатанда
 Нәдәнсә утанди өзү-өзүндән.
 Сәлим Зәһрә илә ярышдыгы тәк,
 Маня да Сарванла ярышмыш демәк.
 Гәләбә чәләсә да ярышда Сарван
 Манянын өнүндә ловғаланмышы,
 Кечичи байрагы бердийи заман

Маня да өзүнү мөғлүб санмамыш.
 «О ахшам ағзыны ачмады Сарван,
 Бүтүн ичлас бою о һеч динмәди,
 Манянын үзүнә бахдыгы заман
 Чалдыгы сәфәрлә һөх севинмәди.
 ...Пәләнк нә'рә чәкәр һүчүмдан габаг
 Бир ан да бир ердә даянмайраг.
 Дағлар дилә кәләр онун сәсиндән,
 Ағачлар тигрәйәр һәр нә'рәсиндән.
 Аңчаг шикарыны алдымы пәләнк
 һайгырмаз бир даһа нә'рә чәкәрәк.
 һай вуруб, гый вуруб ғышгырмаз
 ена.

Сакитчә баш гояр өз пәнчәсинә,
 ...Де һансы гәһрәман, һансы

команда,
 Шир кими чәбһәләр ярдыгы заман
 Гошш әдиб аягы ердән үзүлдү,
 Керидә галанын үстүнә күлдү?»

—Бәс мән?—дейә Сәлим дүшүндү
 хейли.

Өзү өз ишиндән олду килейли,
 Бир анда кечирди йүз мүрә һаллар.

СӘККИЗИНЧИ НӘГМӘ

Эй дост! Охудугун ени бир китаб
 Даһа бир мәртәба учалдыр сәни.

О ахшам Нәриман китабханадан,
 Чыхды хейли далғын, хейли

пәришан.
 Йол бою дүшүндү: «На үчүн мәнә
 һәр алдым башында вурулур та'нә.
 Бу гәдәр, бу гәдәр ачизәм йәни,
 Дост да әлә салсын, дүшмән дә
 мән?»

Бәс мәңлик, бәс вүгар йохдурму
 мәндә?
 Бу Сәлим нәдир ки, онун өнүндә
 Үзүм гара олсун, динә билмәйим,
 Мәнә ар дейилим бу кичилмәйим?
 Нә чыхар фикирдән, бош-бош

хәялдан,
 Тәркитмәк кәрәкдир бу пис вәрдиши.
 Даим кичилликдән дәм вуран оғлан,
 Та'нәләр алтында галармы, киши?
 Бачарығым чатмыр, йохса савадым,
 Йохса дәнәятим?..

Бәс нечин адым
 Чәкидир тәһбиләр чәркәсиндә...мән,
 Бәс нийә разыям өзүм өзүмдән?
 һәр күн сөйлүдүрәм, һей данланы-
 рам,

Шаирин чәкдийи көзәл мисаллар
 Ити хәнчәр олуб көнлүнә батды,
 Охудугу сөзләр ону оятды...
 О сөзләр Сәлимә дуняны верди.
 Элә бил фикирли о, йол кедрди,
 Бирдән дик атылды машын сәсинә,
 Пәрт олду дүнәнки «гәләбәсинә».
 Даим эдәчәйәм бу сөзү тәкпар:
 (Ерсиз ловғаланмаг ахы наһагдыр)
 «Биринчи алдымда ловғалананлар
 Икинчи алдымда йыхылачагдыр...»
 Нечин Нәриманы пәрт эләдим мән.
 Дейә килейләнди өзү-өзүндән...

Инди мән билдим ки, китабханачы
 Нечин бу китабы мәнә охутду.
 Нечин Үлкәр мәнә бахды гыйгачы,
 Ловғалыг үстүндә о, мәнни тутду.
 Доғрудур, өзүндән архайын олмаг,
 Даим йүксәлишә дүшмәндир аңчаг
 Рәғибин күчүнә гиймәт верәндә
 Чалышыб ени күч йығырсан сән дә
 Ахы бош сүнбүлүн башы дик олар.
 Долулар башыны ашагы салар.

Бәлкә данлағлардан хошһаланы-
 рам?

Әкәр белә исе... Мәнә ар олсун,
 Едийим чәрәк дә зәһримар олсун!..»

Ятмады Нәриман кечә сүбһәдәк,
 Охуду Тәйярын китабчасыны.
 Ичә бир мәтләби бурдан сәзәрәк
 Ачылды үрәйн, дурулду ганы,
 Бу кичик китабда ади бир мейтәр,
 Данышыр ишиндән, төчрүбәсиндән,
 Учдугча бейниндән гара фикирләр
 Тапыр Нәриман да һаггы дейсән.
 О бурда өйрәнир, күней ямачлар
 Даһа файдалыдыр айгырлар үчүн.
 Ичәһаг, йонча, чәмәң ләркәси
 Арыг үркәләри көкәлдир һәр күн.
 О бурдан өйрәнир, союг күнләрдә
 Атлар сахланмалы гуп-гуру ердә.
 Мәлян гулунуу сала да биләр,
 Гуру от емадан әу ичә әкәр.
 О бурдан өйрәнир, көрпә үркәләр
 һәр күн иси дәфә минилсин тәк-тәк.
 Табә этмәк үчүн чаһан атлары
 Сүрүбә ахта ат бураһмаг кәрәк.

Галайыб китабы бу дэм Нәриман
Дүшүндү бир хейли мейтәр Тэйяры.
Китабдан алдыгы тәссүратдан
Дагылды алныннын ғырышыгылары.
(Бу балача китаб чатды имдада)
«Тэйяр! Мәним кими мейтәрди о
да.

Анчаг инсан кими охшамыр мәнә.
Мәним тәк хор бахмыр өз пешәсинә.
Көр нә гәдәр сеvir өз сәнәтини.
Сәнәтинә олан мәнәббатини
Китаба көчүрмүш о яна-яна.
Бәс нәдән ар кәлмир мейтәрлик
она?!

Элә һарәрәтлә данышыр ки, о,
Вуруду атлара адам догрусу.
Охуудугча мәнә элә кәлир ки,
Мейтәрликдән көзәл сәнәт тапылмаз.
Чүнки сәнәтини сеvir үрәкдән,
Сәнәти сеvmәйән сәнәткар олмаз.
Бу китаб дост кими, бир йолдаш
кими

Мәнә дә сеvирди өз сәнәтими...»
Инди о билди ки, бу китабчаны,
Нечин тәкид әдиб гыз она вермиш,
Һәятә дәриндән өйрәнмәк үчүн
Верилән китаблар бир тәдбир ямиш.
Китабла ачылыр (унутма буну)
Гаранлыг йолларда аглын елкәни.
Инан, охуудугун ени бир китаб
Даһа бир мәртәбә учалдыр сәни.
Сән бу пилләләри чычыб, бир заман
Уча бир нөгтәдә гәраб тутарсан.
Бу уча нөгтәдә даяидыгча сән,
Бурадан һәр шейи көрә биләрсән.
Эй дост! нәфәсини сән дәрә-дәрә
Уча бир агача де чыхмысанмы?

ДОГГУЗУНЧУ НӨҒМӨ

Чохаалдыгча чырағлар
Ону дәрди азалыр.

Кечә... Нә улдуз, нә ай,
Зүлмәт ичиндә көйләр.
Әнисз кәнд йолларилә
Ерийир ики нәфәр.
Көйләр гара, ер гара,
Көз-көзү көрмүр бу ан.
Биринни алиндәки
Кичик батареядан
Дар чыгырлар үстүнә
Ишыг дүшүр сүтүн тәк.
Кәһ чухурдан тулланыб,
Кәһ да архдан кечәрәк

Ордан эйванлара, сән һәйәтләрә
Бөйүк бир марагла де бахмысанмы?
Сыгынын көвдәли, шах будаглара,
Бахырсаң, көрүрсән бурдан һәр ери.
Һеч кәс сәни көрмүр...

Анчаг сәнинчин,
Бәллидир, бурадан һамыннын сирри.
Учалар бәләдир, әзизим, өйүн,
Бир шей кизли дейил учалар үчүн.
Бәли, сән бурадан ерә баханда
Көрүрсән һеч кәсн көрмәдийини.
Көрдүйүн мәнзәрә бә'зән күлдүрүр.
Бә'зән ихтиярсыз ағладыр сәни.
Ағачын дибиндә ким олса бу дәм,
Дәли биләр сәни...

Бундан горхма сән,
Әзизим, йүксәкдән сән көрдүйүну
Көрә билмәмишидир чүнки о, ердән.
Көрә билмәйәңләр, кечмиш

заманда
Дәли адландырмыш о көрәңләри.
Бәсләмиш онларын үрәклериндә
Бүтүн инсанлыгын дәрди, кәдәри.
Һәмлетә, Айдына дәли демишләр
Һәр шейи көрдүйү, чо

билдийийчин.
Искәндәр кефләмиш, онун көңлүнә
Дар үстүндән мин даг

чәкилддийийчин.
Дүшүнән бейинләр, янан үрәкләр
Һәмишә зиндана, галая дүшмүш.
Бәсләйиб гәлбиндә сонсуз диләкләр,
Чатски «агылдан бала» дүшмүш...
Китабла ачылыр (унутма буну)
Гаранлыг йолларда аглын елкәни.
Эй дост! охуудугун ени бир китаб
Даһа бир мәртәбә учалдыр сәни.

Онлар кедир... Габагда
Фанарын аг шөләси.
Эпидилдир узатдан
Зурна-балабан сәси
Букүнкү кечәләри
Кетмәмишидир һавайы.
Тойдан кәлир сәдрлә,
Бизим Шираслан дайы.
Бирдән-бирә бу заман
Сәдр дурду ериндә.
Мараг долу бир суал
Алынды көзләриндә.

—Нә вар, нийә даяндың?

—Шираслан, эвләрә бах,
Кәнди дә бу вахтадәк
Гала биләрини ояг?
Бахсана чырағлара,
Нийә ятмайыб онлар?
Шираслан күлүб дели:
—Ахы бизим чаванлар
Китаб охуор инди,
Бизим гыз да—Зөһрә дә
Ятмайыр сүбһә гәдәр
Һей охуор, охуор...

—Инди билдим, сәһәрләр
Ишә нийә кеч чыхыр
Бизим бә'зи чаванлар,
Демәмишкән сүбһәчән
Китаб охуор онлар.
Бир ора бах, өзү дә
Бир дейил, ики дейил.
Мән дә дейирәм ахы,
Нийә Зөһрә дә бу ил
Кери галды, удузду,
Сәлимин мангасына.
Дейә сәдр говрулду
Ичиндә яна-яна.

—Йох, бу китабханачы
Савад, тәһсил дейәрәк,
Корлады ушаглары,
Сәһәр ону мән кәрәк
Бир яхшыча данлаям.
—Чох да ағ әләмә сән,
Ғәриб гыздыр, һиреләниб
Үрәйинә дәйәрсән.
Һиреләнмә, юмшаг даныш,
Сонра биздән инчийәр.
Еалам олсун, ағылды,
Камаллы гыздыр Үлкәр.

☆

Элә бу вахт, бу заман
Гәлбиндә сонсуз мараг
Кәнди сейр әдир Үлкәр
Панчәрәни ачараг.
Көйдә нә улдуз, нә ай,
Кечә сәкит, тән яры.
Көрүр ерләрдә яныр
Көйләрин улдузлары.
Дүшүндүрүр Үлкәри
Бу заман дәрин-дәрин
Китаблар үстдә янан
Чырағлары виләрин,
Үлкәрин көзләриндә
Яныр севинчи пар-пар.
Ону әмәлләридир
Бу алышан чырағлар.

Кәндә кәләндән бәри
Сайыр, сайыр кечәләр
Һәр күн артан, чохалан
Бу чырағлары Үлкәр.
Һәр күн артан бир чыраг
Гәлбинә ишыг салыр,
Чохаалдыгча чырағлар
Ону дәрди азалыр.
Һәм дә ки, Ризваньндан
Мәктүб алмыш о дүһән.
О чансыз сәтирләрин
Арасында кизләнән
Үрәйи охуюнча
Кәһ ағармыш, бозармыш,
Титрамиш яраг кими,
Кәһ да ямыш үзүндә
Севкиси чыраг кими.
Үлкәрин өз гәлбинни
Әкә сәләсийды бу.
Нәдән белә олду бәс,
Охуюнча мәктүбу?!
Бә'зән өз һәсрәтинә
Говушанда да инсан
Ағлайыр һөнкур-һөнкур
Һеч өзү дә дуймадан.
Бир аз кечир...

Өтүрүб

Сән о көркин аңлары
Сәкит олурсан...

Кечир

Гәлбин һайәчанлары.
Кечәдир... Өтмүш артыг
Сәһәрки дөйүнтүләр.
Ялыз инди дәрк әдир
Өз севинчини Үлкәр.
Үлкәрин көзләриндә
Яныр арасу пар-пар.
Һәм үрәйиндә яныр,
Һәм дә кәндә чырағлар.

☆

Сәһәр сәдр чыгырыб
Үлкәри отагына,
Бошалтды үрәйини
О ки, вар, деди она.
Деди:—Нә китаб, нә зад.
Мәнә план карәкдир.
Өдәмәсәм, еримә
Ким чаваб верәчәкдир?
Сәнин китабларынмы
Мәнә көмәк эдәчәк?
Чаванлары йолундан
Аздырма, гой иш көрәк.
Бу сәз тутду Үлкәри,
Долухунду көзләри.

Гынамайын сиз ону.
Бүтүн өмүр узуну
Китабларла яшаян,
Китаб дуйгуларыны
Үрөйиндө дашыян
Адамлар көврөк олур.
Бир булут өтмөсіндөн
Көйлөр кими тутулур.
Экар онун галбиндө
Бирчө телө тохунсан,
Истөр бигмөдөн, истөр
Билө-билө тохунсан,
Онун бүтүн вүчүдү
Титрайтөр ярпаг кими.
Галбиндө еллөр асар
Хезан вурмуш баг кими.

ОНУНЧУ НӨФМӨ

Вазифа инсана шан-шөһрэт дейля,
Инсан вазифайе шөһрэт олмалы.

Бүкүн сөһөр тездөн хейли севинчөк,
Үлкөрүн янына калди Нәриман.
Гызла саламлашды кулүмсүйөрөк
Санки күнш чыхды булут далын-
дан.
Деди:—Үлкөр бачы, саг олун сизи.
Билдим бу китабдан мәгсәдинизи.
Мәни айылтдыныз...

Гара фикирләр,
Тамам унудулду... Дәйишди үрәк.
Чох шейи өйрөндим, ади бир мөһтәр,
Китаблар да яза биләрмиш демәк.
— Бали, әзиз достум, буну яхши
бил.

Шөһрәт дә зөһмәтлә яша долмалы.
Вазифа инсана шан-шөһрәт дейля,
Инсан вазифайе шөһрәт олмалы!

Иохдур вазифәнин, ишин, сәнәтин
Бөйүйү, кичийи, инан ки, биздә,
Вазин, дәрәчәси һәр бир һөрмәтин,
Зөһмәтлә өлчүлүр вәтәнимиздә.

Лайгдир һөрмәтә, шөһрәтә, ади.
Көрдүйү иш гөдәр һәр кәс дүнлә.

Һеч вахт алдатмасын тәмтәрәг сә-
ни.

Зөһмәтлә шөһрәтә чатар һәр инсан.
Ән ади, ән кичик бир вазифәни
Истәсә зөһмәтлә рәбүдәр инсан.

Сәдри динләйиб Үлкәр
Ичиндә яна-яна
Деди:—Китаб ишыгдыр,
Хор бахмайын сиз она.
Мәдәнийәт кәтирир
Китаблар кәндимизә,
Сиз онлардан гөрхмайын,
Көмәкдир онлар сизә.
Инанын ки, китаблар
Әнкәл дейил плана
Тезликлә көрәсиниз
Бир көмәкчидир она.—
Дейиб чыхды гапыдан.
Гаралдыса да ганы,
О, бүкүн даһа әркан
Ачды китабхананы.

Биздә ады, саны дилләрдә көзән
Алим дә, шаир дә, бәстәкар да вар.
Лакин сәнәтинә додаг да бүзән,
Она һөгәрәтлә баханлар да вар.

Биздә чобан вар ки, ашыб илләри,
Кәләчәклә алыр инлидән нәфәс.
Лакин алим да вар, илләрдән бәри,
Бурнунун учундан узагы көрмәз.

Тикиш билдәмәйир аягтабыда
Пинәчи вар, әлә бир ямаг вурур.
Шаир дә вар, сөзү сечә билмәйиб,
Аг лөһһә үстүнә гара даг вурур.

Биздә фәһлә вар ки, алын тәрилә
Учалдыр адыны өз пешәсинин.
Лакин мүдир дә вар, алчаг ишилә
Алчалдыр адыны вазифәсинин.

Биздә тәләбә вар, одлу көзләри,
Мә'налар ичиндә мә'налар көрүр.
Мүәллим дә вар ки, чансыз сөзләри
Үрәк буландырыр, додаг бүздүрүр.

Чалгычы вар, басым көксүнә тары
Көһнә һавалара тәзә чан верир.
Бәстәкар вар, көһнә баятылары
Тәзә ады илә бизә едирир.

Бөйүк вазифәни, сәңчә, Нәриман,
Бу кәнд мәктәбиндә зонк чалан ол-
маг?!.

Лакин сән о гоча Пәри халанын,
Сәнәтинә олан севкисинә бах.

О билир, чалдыгы бу зәнкин сәси,
Чағрышдыр, бейинләр хәбәрдар
олур.

Гырк беш дәгигәнин һәр дәгигәси
Бағлы гапылара бир ачар олур.

О билир, чалдыгы зәнкин сәсиндә
Әлм илә инсанын үлфәти вардыр.
Йүзләрлә гөнчәнин етишмәсиндә
Онун да азачыг хидмәти вардыр.
Галбиндә севкидән чырағ яндырыр,
Кичик сәнәтини мә'наландырыр.

О, зәнки тез чалса үччә дәгигә,
Шакырдыр бир мисалы һәлл әдә бил-
мәз.

Ил бою йығылан бу дәгигәләр
Башга бир күн илә әвәз әдилмәз.

Бөйүйү гарынын көз габағында
Учмуш йүз бала гуш өз ювасындан.
Ана гушлар кими севинмиш о да
Пәрвәз әдәнләрә бахдыгы заман.

Һәрдән раст кәләндә учмуш
гушлара
Өтүр үрәйиндән нәләр бир анда.
Вахтилә сайдыгы дәгигәләри
Көрүр һәмән кәнчин уча боюнда.

О көрүр, күлләрә денән гөнчәләр
Һәрәси бир ердә юрд-юва салмыш.
Вахтилә чалдыгы зонк сәсләриндән
Һәр кәндә, шөһәрдә бир сәс учал-
мыш.

Бәсләйиб галбиндә бу дуйгулары
Һәр күн бир мәртәбә учалыр гары.
Севә билдийийчүн өз сәнәтинин
Газаныб һаманын мәһәббатини.

Иохдур вазифәнин, ишин, сәнәтин
Бөйүйү, кичийи, инан ки, биздә.
Вазин, дәрәчәси, һәр бир һөрмәтин
Зөһмәтлә өлчүлүр вәтәнимиздә...

Динләйиб Үлкәри баягдан бәри,
Башыны ашагы дикди Нәриман.
Көрүндү алында хәчаләт тәри,
Гызарды пул кими утандыгындан.
Наһайәт, сөйләди:—Ай Үлкөр бачы,
Чох үзә истәйирәм, бағышлала мәни.

Сизи мән инчитдим о биринчи күн,
Инди позун «А. С.» һәрфләрини,
Пешәмин адыны язын үрәклә.
Кечәли-күндүзлү ишлә, әмәклә,
Кәрәк китаб язан о Төйяр кими
Севәм вә севдирәм өз сәнәтими.
Гой вазифә мәнә шан кәтирмәсин,
Намуслу әмәклә кечсин күлләрим.
Мәнә вәзифәләр зинәт вермәсин,
Мән өз вәзифәмә айыл зинәт верим.
Сизин сөздәриниз гойилтды мәни,
Позун ордан «А. С.» һәрфләрини.

Кетмәк истәйирди әвф Нәриман
Кирди ичәрийә Зөһрә бу заман.
— Салам!

— Салам!
— Үлкөр, гуртардым буну.
Инди нә верирсән?

— Кәл Павленкоу
Оху сән инди дә...
— Нәдән данышыр?
— Бурда ени нәслин мүбаризәси,
Иши, дуйгулары...
— Инди һәр кәси,
Ялныз белә шейләр марағландырыр.
— Бали, һәр сурәти сизи андырыр,
Охуюн.
— Онда яз.

Язылыр китаб.
Енә Нәриманы алыр изтирә:
«Зөһрә!.. Көр нә гәдәр дәйишмиш бу
гыз
Һеч мәнә бахмыр да... Үлкәрлә ял-
гыз

Данышыр...
Бәс нийә саймайыр мәни?
Әлә бу һалында лап Чәмиләни
Хатырладыр мәнә...

Буна нә олмуш?
Иохса өз эшигиндән бу да йорулмуш?
Иохса нифрәт эдир инди бу мәнә,
Иохса һөкм әдәрәк өз үрәйинә,
Боғмуш севкисини бу да мәнш тәк?
Нә гәдәр азаба дөзәр бәс үрәк?!
Эләдир, севки дә атошә бәзәр,
Гидәси олмасә янар, тез сөнәр...
Ширин данышдыгча Үлкәрлә Зөһрә
Сүзүр алтдан-алтдан ону Нәриман:
«Бу гыз көзәлмиш ки... Бәс мән кә-
рәсән

Нечин дуймамышам буну бир заман.
Чәмилә көзәлдир, иохса бу?...

Иох, йох!

Чәмиләнин һүснү башгадыр... Анчаг
Бунун да бир айры чазибәси вар.
Онуң үрәйиндән һансы дуйгулар,
Һансы дүшүнчәләр өтүр көрәсэн.
Бәс мөни саймайыр, саймайыр нә-
дән?»

Нәриман Зөһрәни элә сүзүр ки,
Элә бил, илк дәфә оңу көрүрдү.
Гызын һәр бир сөзү, һәр һәрәкәти
Онуң үрәйини дөйүндүрдү.
«Бәс нечин, бәс нечин бу вахта гәдәр
Дуя биләмәишәм бу һүснү онда?
Өтдүкчә көнлүмдә башга нәғмәләр
Ону тәк гоймушам йол айрычында»

Дейә дүшүндүкчә бизим Нәриман,
Гыз китабы алыб чыгыр гапыдан.
Тап-таран!

Өртүлән гапынын сәси
Ох олуб элә бил гәлбинә батды,
Гызын союглуғу, бу тәнтәнәси
Гәлбиндә башга бир дуйғу оятды.
Үрәйин гәрибә аламләри вар,
Бир аның ичиндә йүз дәмләри вар.
Беләдир... беләдир инсан дүняда,
Узаг олан заман сефир һәр шейи.
Яхын вә асанлар хош кәлмир бизә,
Узагдан дуяруг һәр көзаллийи.
— Һә... Нәриман, буюр! Нә верим
сәна—

Тәзә китаблардан?

— Һәлә ки, һеч нә.

— Нийә?

Сукат.

— Сәна нә олду белә?

Сән ки, кириширдән ишә үрәклә.

— Де бир динсәнә.

— Зөһрә кечән дәфә демишиди мәнә

«Онекини» оху!..

— Бәли, бу китаб

Хейли марағлыдыр.

Ена изтираб,

Енә дүшүнчәләр, енә фикирләр...

Алыр Нәриманы гойнуна...

Үлкәр,

Нәриманла таныш оландан бәри,

Эшитмиш гәлбиндән кәлән сәсләри.

Дуймуш Чәмиләнин бош гурууну.

Һәр бир сөһбәтилә изләмиш оңу.

Билмиш о, Зөһрәниң севкисини дә,

Лакин данышмамыш, сусмуш енә дә.

★

Алиб «Онекини» чыхды Нәриман,
Алды үрәйини енә һейәчан.

Дузәдди йолуна... Нә дүшүндүсә,
Өзү дә дуймадан, һисс эләмәдән,
Бирдән ейинләтди аддымларыны.
О белә һарая тәләсир көрән?
Архая бахмадан кедирди...

— Салам!

Нә белә фикирли кедирсән, балам?

— Тәләсирәм, Сәлим...

— Сөзүм вар, даян!

Иңчитдим гәлбиниң о күн, Нәриман,

О күн бош-бошуна мән үйдүрдүм.

Бағышла... Индиңә Зөһрәни көрдүм,

Үзәр истәдим... Мәни бағышлады о,

Бир аз аловлуйдум о күн доғрусу.

Баш-аяг вурурду көзүмдә алам.

Ондан да, сәндән дә үзәр истәйирәм...

Нәриман, достумсан, барышаг, ди

кәл.

Нәриман өзү дә бир гәдәр әввәл,

Башга бирисиндән үзәр истәмишиди.

Үлкәрә «сәһвими әфв эт» демишиди.

Үзәр истәйирләр индиңә ондан.

Бығалты хәфирфә күлүб Нәриман

Деги:—Бундан өтрү сыхма гәлби-

ни.

Сән өз тәһгиринлә айылтдын мәни.

Мән сәна борчлуям... Дүшүмә һәдәр.

Нөгсаны һәр заман үзә дейәрләр.

Сән мәним архамча данышмамы-

сан,

Үзүмә демисән...

— Йох, йох, Нәриман,

Ахы...

— Тәһгириндән ибрәт алараг,

Тәшәккүр эдирәм мән сәна анчаг.

Сағ ол!.. Һарда көрдүн бәс сән

Зөһрәни?

— Көйтәпәдә, даян!

— Ишим вар, мәни

Сахлама!

— Де яхшы!

Айрылар ондан.

Зөһрәниң далынча гачыр Нәриман.

Нәриман севдимәи Зөһрәни? Дүзү

Мән дә сәнин кими билмирәм буну.

Мән дә сәнин кими билмирәм, дос-

тум,

Нә илә битәчәк бу ишни соңу.

Сәнин гәдәр: буну билдирам анчаг

Оңуңла йол кетмәк, нәсә данышмаг

Истәйир Нәриман,

члпыз бу заман...

★

Лакин тапа билмир... О яна-яна
Кәлиб етишинчә йол айрычына,

Даяныр. Ачылыр гәлб вараг-вараг.
Сейр эдир йоллары...

Нечә ай табаг,

Бах бу йоллар илә Зөһрә, Нәриман,
Гоша кәлирдиләр китабханадан...

Йоллар узун, йохуш, дар

Йол айрычында онлар

Айрылды бир-бириндән.

Башга-башга дуйгулар,

Өтдү үрәкләриндән.

Кәдәр алды Зөһрәни

Йолда тәк галдыгына.

Нәриманса севинди

Гыздан айрылдыгына...

Бәс инди? Чарпынан гәлб

Нә сөйләйир бәс инди?

Өз йолуну итирмиш

О көһнә һәвәс инди,

Галыб йол айрычында,

Билмир һарая кетсин.

Чарә уман үрәйи

Кимә һарая кетсин?...

Дүһән дарыхарды о бу йоллары
Зөһрәйлә бир ердә кетдийи үчүн.
Зөһрәни ахтарыр бахыб дөрд яна,
Һәмән бу йолларда Нәриман бу-
күн...

Эй инсан үрәйи, инсан үрәйи,

Бачара биләйдим сәндә үзмәйи.

Дүһяниң ән дәрин үмманьсан сән.

Эләр бир сәнәткар вармыдыр көрән

Баш вүра үрәйин дәринлийнә?!

Чох чәтин көрүнүр бу һикмәт мәнә.

Эй инсан үрәйи, һеч олмаса мән

Бирчә чичәйини дәрә биләйдим.

Мән сәнин ән дәрин кушалариндән.

Кәлән бирчә сәси верә биләйдим!

ОН БИРИНЧИ НӘҖМӘ

— Счастливей человек тот, кто думает не только о том,
что есть, но даже о том, чего нет.

— Приятно бывает помечтать. Давайте мечтать вслух!

А. П. ЧЕХОВ.

— Салам, Үлкәр бачы,

— Салам, Чәмилә.

Нечәсән әзизим?

— Мән элә белә.

— Нечә элә белә?

— Варыг бир тәһәр.

— Енә дә кизлиндир үрәкәжиләр?

— Һәрәнин гәлбиндә ятыр бир аслан,

— Бу дүздүр... О аслан де бәс нә

заман

Өзүңү көстәрив чыхачаг үзә?

— Чох улдулар вар ки, көрүңмүр

бизә,

Чох олур онларын ишығы анчаг.

— Кәл бу айһамлары бир яна бурах.

Ачыг де гәлбиндән кечәйләри сән.

Һәмишә фикирли, тутгунсан нәдән?

— Өзүм дә билмирәм.

— Чәмилә, сән дә

Гапалы адамсан... Бура кәләлдә

Аз-аз данышырсан, аз-аз динирсән,

Элә бил, нәдәнсә сән чәкиңирсән...

Анчаг оңу бил ки, бу достун Үлкәр

Сәни баша дүшүр лап өзүн гәдәр

— Бәжәк дә... Дүзүңү билмәк истә-

сан.

Сыгыша билмирәм бу дар кәндә мән.

Сыхылыр үрәйим... гәлбимдәкиләр.

Бу балача кәндә сыгышмир, Үлкәр...

Атараг дашыны кәндин бир кәрә

Көчмәк истәйирәм дүзү шәһәрә.

— Кәнд дә бизиңкидир, шәһәр дә би-

зини.

Онлары айырма сән кәл, әзизим.

—Данышма мәнимлә китаб дилнә.

— Дүзүңү ахтарсан өкәр, Чәмилә,

Китаб дили илә сәнсән данышан.

Бәзи китаблардыр сәни корлан.

— Сән нә вурулмусан билмирәм кәндә?

Нә көрмүсән бу тоз, палчыг ичиндә?

Ишинә мә'тәләм доғрусу сәнин.

Өзүн шәһәр гызы...

— Сәвән сәвәнин

Көрмәз нөгсаныны, көрсә дә аз-маз,

Она дал чевириб үзүнә вурмас.

— Яхшы, яхшы, бәсдир... Китаб вер

мәнә,

Узатма!

— Нә верим?

— Сорудун ена?

Мәним ки, зөвгүмә өзүн бәләдсән.

— Зөвгүңү бир гәдәр, вахтдыр, дә-

лиш сән.

Делийин китаблар гуртарыб даһа.

- Бэс нэ вар?
— «Чичэкли», «Көнч гвардия»,
«Шамо», «Сәһәр», «Чайка», «Сакит
дон», «Бичин».
— «Намус»у йохдурму Ширванзаде-
нин?
— Хейир, Бәшировун «Намус»у вар-
дыр.

- Истәйирсән верим?
— Нәдән данышыр?
— Әкиндән, бичиндән, элин варын-
дан,
Ени адамларын дуйғуларындан.
— Биз әкин-бичини, ер сувармағы,
Язычдан яхшы билirik ахы.
— «Фалакәт» йохдурму?
— Йох, «Сәадәт» вар.
— Йохдурму бары
«Мадам Бовари»?
— Йохдур.
— Әһ бәс онда
Нәйин вар сәнин?
— «Намус»у көзәлдир Ширванзаде-
нин,

- Севилик, охунур бу китаб биздә.
Анчаг, әзиз бачым, зәманәмиздә
Дәйишмиш көкүндән, унутма буну,
Намус сөзүнчү дә көһнә мәзмуну.
— Дуя биләмәсин мәнин гәлбимни.
— Мәң сәни дуймушам лап өзүн ки-
ми

- Алдығын китабын кәнарына сән
Яздығын сөзләрдән, гейдләриндән...
«Бизим кәндә Овод бәс һаны?»—
дейән,
Башгасыны Овод көрмәк истәйән
Чемма олмалдыр ән әввал өзү.
Сән исә һәләлик, а достум, дүзү
Ади Чәмиләсәни, Чемма дейилсән.
Бу бош фикирләре кал чоһ уйма сән.

ОН ИКИНЧИ НӘҖМӘ

Баһар ене дә баһар кими кәларди,
Л. Н. ТОЛСТОЙ.

- Гыш гуртарыр, ер чапларыр
Баһарын хош нәфәсилә.
Исиндикчә гара торпаг
Гар әрийир килә-килә.

- Гар әрийир, чайлар дашыр.
Дага-даша дүшүр сәда.
Яваш-яваш һана сыпыр,
Һана әнир һавая да.

Бачым, һәр заманын өз Оводу вар,
Нәфәс ал заманын өз нәфәсилә.
Итириб сәсини баш-аяг вурар,
Гәлбин бир вурмаса әсрин сәсилә.

Сәнин сөйләддин әзмин, мәрдлин,
Башга мәнасы вар бизим әсрдә.
Вахтилә кишилик сайыланлары,
Чаһиллик сайырлар бизим әсрдә.

Ким ки, көзләрилә ачыр күндүзү
Зәһмәти өмрүнә яндырыр чыраг.
Биздә мәрдлик сөзү, кишилик сөзү
Алын төри илә язылыр анчаг.

Ади адамлардыр бизим оводлар,
Оиларын нә чини, нә рүтбәси вар.
Инчини мәрчандан сөзән көз кәрәк,
Һәятә бахасан көзлүкүз кәрәк.

Бә'зи китабларса сәнин көзүнә
Рәнкли шүшәләрдән тахыбдыр әй-
нәк.
Күнүн саф шығы ахмыш руһуна
Шүшәдән рәнк алыб дәйишиләрәк.

Һәятә бахдыгча бу шүшәләрдән
Баш-аяг көрүрсән бачым, бизи сән.
Оху китаблары, сән сев онлары,
Лакин ганун билмә языланлары!

Чүнки бу дүняда һәр бир нисанын,
Өмрү бир китабдыр, һәр сәтри бир
күн.
Башга бирисинин һәят йолуса
Ганун ола билмәз ахы сәнинчүн.

Китабдан һәятә дейил, һәр заман
Һәятдан китаба кетмәлийик биз.
Китаблар дүняда яранмамышдан,
Яшамыш, яратмыш нәсилләримиз!

Һей бошалыр долан көйләр,
Ягдыгча яз яғышлары,
Ярганлары селләр оюр,
Шаггылдайыр чай дашлары.

Узаг-узаг өлкәләрдән
Учуб кәлир гарангушлар.
Бир-бирини саламлайыр.
Ювалардан чыхан гушлар.

Будагларда ярпаг ачыр
Дүймә-дүймә, һарын-һарын.
Яваш-яваш кәлкә дүшүр
Дибләринә ағачларын.

Сикәләниб тоюг-чүчә
Һәйтәләрдә торпаг әшир.
Гаратоюг балалары
Кол дибиндә чивилдәшир.

Фатма бачы! башындакы
Понур папаг шана-шана.
Һоп-һоп дейиб дөврәсинә
Бахыр бойлана-бойлана...

Бәдмүш ачыр, әтир сачыр,
Күлдән-күлә учур ары.
Су үстүндә чивәләнир
Сөйүдләрин ярпаглары.

Сөйүддән чубут кәсиб
Нәғмә дейир ушаглар.
Сәсләрини әкс әдир
Дәрәләр, уа даглар:
«Шүлүд, шүлүд, сән дә чых.
Ярпаглар диндә чых.
Илаң чыхды ювалдан,
Һарда галдын, сән дә чых...»

Гәлби сығмыр синәсинә,
Шаһәр гызы—бизим Үлкәр,
Бу оянан тобиәти
Сейр этдикчә һәр күн сәһәр.

Илк дәфәдир сейр әләйир,
О яз башы кәнд ерини.
Бу дирчәлән тобиәтдән
Чәкә билмир көзләрини.

О истәйир, өз көзүйлә
Көрсүн нечә өтүр булут.
Гуру ердән нечә чыхыр,
Һардан алыр рәнкни өт?!

Истәйир ки, һәр бир гушу
О танысын өз сәсиндән.
Сечә билсин, дуя билсин
Чичәкләри нәфәсиндән.

О истәйир, доланараг
Гарыш-гарыш һәр бир яны.

1 Фатма бачы—гуш алдыр. Бу гуш
Һоп-һоп дә дейибир.

Көрсүн нечә нәдән тикир,
Гушлар дә өз ювасыны?

Билмәк истәр, сулар нечин
Кәһ буланыр, кәһ дурулуру.
Ағачдакы ағ чичәкләр.
Нечә дөнүб мейвә олуру.

Аһ... көз ачыб юмунча о,
Йола салды күллү язы.
Тәбиәт өз сирри илә
Мәст эләди гызмыгазы.

Булут өтдү, от чүчәри,
Бүсәт вурду яз һәр ердә.
Ювасыны тикди гушлар,
Мейвә олду чичәкләр дә.

Нә гәдәр чан атдыса да
Бу сур'әти көрмәди гыз.
Бу әсрары дәрк этмәди,
Нәтичәни көрдү ялныз.

Сәһәр-сәһәр
Ишә кедир бизим Үлкәр.
Бирдән-бирә күлөк голду, туфан ол-
ду.

Көй әсәби адам кими яман долду.
Нәрилдәйиб һәдә кәлди көйләр ерә,
Һарай дүшдү дәрәләре.
Пәнчәрәләр әсди зағ-зағ.
Дарвазалар шараг-шараг
Кәһ өртүлдү, кәһ ачылды,
Ағачларын будаглары

ләл торпага сәчдә гылды.
Тарап-тарап ерә дүшдү кал мейвә-
ләр.

Бели сынды көй отларын сәһәр-сәһәр,
Күлөк вурду, һарын-һарын,
Еллик кими чәтир ачды

ганадлары тоюгларын.
Мат-мат бахды әтрафына...
нейләсин гыз?

Яхындакы бир талварын алтына тез
Кечиб дурду... Сейр эләди тәбиәтин
үсяныны о бурадан.

Дяг башындан энди думан.
Ягды яғыш! Яман ягды, тут учун-
дан
чых көйә сән.

Ашсүзәндән ахыр ерә су дейәсэн.
Навалчалар ашыб дашыр,
Хырда архлар күчәләрдә
бир-биринә гучаглашыр.

Көй ағлайыб һөнкүр-һөнкүр
Көз яшмын көй отларын үстә төкүр.
Башларында өрпәк, тәлис,
Чыхыр чөлә гадынлар тез,
Сәрдикләри палтарлары,
Йыгыб гачыр әвә сары.
Тоюг-чүчә гачыр һинә,
Ушаглар да эвләринә...

☆

Ягыш кәсди...

Силләләрдән раһатланды
көй отлар да

Кечди бир аз... чыртлады күн,
Парчаланды булутлар да.
Һәрдән ягыш дамчылары ахыб дән-
дән

Дүшдү ерә ярпагларын үзәриндән.
Хош бир әтир галхды ердән.
Сулар кәсди төкәрләрин о ачдыгы
дар изләрдән.

Сырга тахыб гулагына
көй отлар да шәфәгләнди.

Ювалардан чыхан гушлар
сүзүб кечди бүтүн кәнди.
Ичиб судан пәрвазланды чайыр, чә-
мән,

Көзәлләшди кәнд енидән.
Бүсәт гурду гызыл күнәш
һәр бағчада, һәр һәйәтдә.
Бошалдыб өз үрәйини
Сакиг олду тәбиәт дә...

Үлкәринсә үрәйи долду яған ягыш-
дан.

Кәндә кәлдийи күнү хатырлайыб бу
заман.

«Ягыш ягыб кәсилмиш, йоллар пал-
чыг, ләймәли,
Галош чыхыб аягдан... һеч ерә чат-
мыр әли.

Одур, одур узагдан
Кәдир бир чаған оғлан,
Көмөк эдир Үлкәрә,
Көзләр дәйир көзләрә,
Өтүр ганадлы анлар.
Бир сөйүдүн алтында
Кәлиб даяныр оңлар.

Һәр төрәф палчыг, чамыр,
Сөйүд салхымларыннан
Башларына су дамыр...»
Үлкәрин үрәйиндән
Голду дәли бир туфан
Арзусу нәгмә олуп
Ахды долагларыннан;
Илк дөфә көрдүм белә
Ягышлы күндә сәни.
О замандан сахларам
Көзүм үстүндә сәни.

Күлдү дилимдә адын,
Көңлүмү чидарладын,
Сән гөвси-гүзәһ олуп
Көй үзүндә парладын.
Күңләр ахды, доланды,
Көңлүмә гәм чаланды.
Мән әвәл бир чан идим,
Бир чаным началанды.
Көңүл интизардадыр.
Айрылыг зәһәр далыр.
Ягыш кәсди, сөйлә бәс
Гөвси-гүзәһ һардалыр?

ОН ҮЧҮНЧҮ НӘФМӘ

Хәстә үчүн тәпәсіндә гар омур,
Һәр чүр чичәк ачыр, ләлләзәр омур.
Чешмәсиндән аби-һәят чар омур.
Дагыдыр мөһнәти, мәдалы дөвәр.
Ашыг эләскәр.

Китабханачы гызын
Охучусу азалды.

Бахдыгча китаблара
Һәр күн о бекар-бекар.
Деди:—Нәйә кәрәкдир
Охучусуз китаблар?...
Ону охучулары
Дагла исә... Үлкәрә
Нә дүшүб ки, бу тәһия
Кәндә галсын бош ерә?..

Ләлә тахыб дөшүнә
Кәлди күл-чичәкли май.
Тәзә палтар кейинди
Әйиниә һәр чөл, долай.

Су кәлди кәнд ичиндә
Гурумүш булаглара,
Көч-күләтлә бәрәбәр
Ферма чыхды дағлара,
Әкинчи колхозчулар
Ялныз аранда галды.

Дағларын чичәкләри
Янағларында янан,
Сүбһә гәдәр сүрүнүч
Кешийиндә даянан,
Айларла, һәфтәләрлә,
Аран үзү көрмәйән,
Бу һәсрәтдән алышыб
Көксүнү өтүрмәйән,
Эл малыны көзү төк,
Бәбәйи төк горуян,
Һәр гузунун дәрдини
Өз үрәйиндә дуян,
Дағдакы чобанлара
Китаб алары Үлкәр.
Китаб гәдәр көзәлдир,
Мә'налыдыр бу сәфәр.
Чаванларын чийиндә
Китаб галхыр дағлара.

Демә, әзиз охучум,
Китаб һара, дағ һара?
Китабларын өзүндә
Бу дағларын әтри вар.
Китаб варағларында
Һәкк олунан дуйгулар,
Бу дағ чичәкләриндән
Алмыш өз нәфәсини.
Ахтарсаг тапарыг биз
Шаприн илк сәсини
Бу дағларда, әзизим.
Олмуш илк сирдашымыз
Чешмәли дағлар бизим!

Тәзә-тәзә гәзәтләр,
Китабларла бәрәбәр,
Дағлара Үлкәр кәлир.
Тәзә хәбәрләр кәлир...
Дағлар йохуш, йол чәтш,
Партиянын, дөвләтин,
Чыхардыгы гәрарлар.
Кәлир бүтүн һәр нә вар.
Дағлара китаб кәлир,
Ишыг кәлир, нур кәлир.
Дағлара китаб долу
Гырмызы чадыр кәлир.

☆

Дағларын снәсіндә
Чадырын гурара,
О башлайыр ишинә,
Тутунча бундан соря,
Ахшытыб һамы кәлир
Ону янына бир-бир.
Кәзәрәк әлдән-әлә
Китаб, гәзәт бир анла,
Ачылыр чичәк кини
Дағларын гучағында.

Үлкәр инди өйрәнир
Аран нәдир, дағ нәдир,
Архач нәдир, өрүш нә,
Нәһрә нә, бардаг нәдир?
Дағын саф һавасыны
О, дюр дәрин-дәрин,
Өйрәнир адларыны
Дағдакы чичәкләрини...
Гардаш, бизим бу дағлардан,
Де өмүрдә кечмисэнми?
Сәрин чобан дәйсіндә
Сән гар сую ичимсәнми?
Ятмысанмы кечә үстдә,
Дағ һавасы, юху ширин.
Эшитидийи садалардан
Һеч олмушму диксиндийини?
Сәсләнмишми де гәфилдән,
Яхындакы дәрә, мешә,
Уладыгча чаванлар
Дүшмүсәнми һеч тәшвишә?
Де нә гәдәр оянмысам,
Ит сәсинә кечә яры?
Сәһәрәчән ояг галыб
Саймысанмы улдузлары?
От үстүнә ахан шәлдән
Исламнышмы кирпикләрини?
Сүбһүн тәмиз һавасыны
Удмусанмы дәрин-дәрин?
Бизим сәфалы дағлардан
Ола билмәз һеч ердә, һеч.
Кечмисэнсә әкәр гардаш.
Бу дағлардан кәл бир дә кеч.

Йоллары вар эшмә-эшмә,
Һүнәрин вар атдан дүшмә.
Алдым башы сәрин чешмә,
Бу дағларда, бу дағларда.

Дағ сулары дағдан энәр,
Нә буланар, нә лилләнәр.
Чүйүр гачар, даш кылланәр,
Бу дағларда, бу дағларда.

Башы булутдан чалмалы,
Агында мөхмәр халы,
Әкиңк олмаз гар мархалы
Бу дағларда, бу дағларда.

Күрмүк даша-даша кәлмиш,
Этирәсләр чүша кәлмиш,
Султанлар баш-баша кәлмиш
Бу дағларда, бу дағларда.

Дәйсіндә әйләшөб
Гәзәт охуяр чобан.

Көр бир нәләр яратмыш
Бизим ишыгы дөвран.

Чобанын ады галмыш,
Өзү дөйишмиш... Дүнөн,
Илдә икичә дәрә
Чайдан кечәндә чимән,
Башы балалы чобан,
Нәләр эдир букун, көр,
Үлкәр бачым, бунлары
Бир яхын кәл өзүн көр.
«Коммунист»и охуяр
Чобан баягдан бәри.
Бурдан чох узаглар
Дикилр нәзәрләри.
Нә азылмыш көрәсән
Оху дугу варагда?
Дуня сиясәтиндән
Хәбәр тутур о дагда.
Кәһ башыны тәрләдир,
Кәһ да гымшыыр чобан.
Нә мә'алар охунур
Онун бахышларындан,
Охуяр һәр варагы
Сәтир-сәтир... Бу ара
Әлиндәжи гәзетдән
Ишыг дүшүр даглар,
Охуяр «Коммунист»и
Нур, зия дага кәлмиш.
Уча даглар учалмыш,
Партия дага кәлмиш.

☆

Сәдр, ена янында
Досту, гоча Шираслан
Букун дага чыхыбдыр,
О бүркүл арандан.
Әтирли даг һавасы
Онлар ләззәт верир.
Кәзирләр архачлары
Ат белиндә бирбәбир.
Чобанларла көрүшүб
Онлар тутур һал-әһвал.
Кәһ Шираслан, кәһ сәдр
Суал верир далбадал.
— Бәс нийә тез көчдүнүз
Кичик ырпызбасандан?¹
— Гоюна күн вермәди
Тәкәсаггал, пытырган?²

¹ Кичик ырпызбасан— даг адыдыр.

² Тәкәсаггал, пытырган—үстү тәкәсаггал
бәткәләр кәл, гоюну күнүшә илтишәр,
токур. Бу да юну кейфийәтинә позур.

— Отуна нә кәлибдир
Бәс Мәләмәз дүзүнү?
— Галдыг орда биз үч күн.
Отунун нәмлийиндән
Орда да галмадым мән.
— Нәм оlanda нә олар?
— Гоюна зәрәри вар.
— Буну ким дейир?
— Китаб.
— Гансы китаб а гардаш?
Чобан вермәдән чаваб
Бир китабча чыхарыр
Дөш чибиндән.
— Будур, бах!
Язылыб, көчмәк кәрәк
Әкәр нәм олса отлаг.
Йохса гурд хәстәлийи
Йолухар гоюнлар.
— Көрүрсәнми, Шираслан?
— Бәли.
— Даһа бунлар
Сөз дә чатдырмаг олмур,
Итиләшиб дилләри.
Китабла чаваб верир
Суалына һәр бири.
Әввәл анламамшыдым,
Севинирәм инди мән,
Үлкәрин ишләриндир
Бүтүн бунлар дейосән?
— Бәли... О кәлиб һәр күн
Гәзет, китаб охуяр.
Бош вахтларда бизмчүн.
Дага кәләндән бәри
Дүшәрәк үстүмүзә,
Гоюнчулуг һаггында
Язылан китаблары
Охулар һәр күн бизә.
Бу китаблардан дүзү
Чох шейләр өйрәнмишәм.
Инди анламышам ки,
Чәтин пешәйиш пешәм.
Сәдр кетди фикирә
Чобаны динләйәрәк,
Динди гуагларында
Бу сөзләр бир маһны төк:
«Мәдәнийәт кәтирир
Китаблар кәндимизә.
Сиз онлардан гөрхмайыг,
Онлар көмәкдир сизә.
Инаһин ки, китаблар
Әкәл дейил планә...»
Бу сөвләри бир заман
Үлкәр демшиди она...

ОН ДӨРДҮНЧҮ НӘФМӨ

Кәндимизә арха чевирәләрә
Шәһәр дә гоинунда иситмәйәчәк.

— Сәһвин вар, Чәмилә, сәһвин вар
сәһнин.

Яхшысы, писи ки, йохдур вәтәнин.
Кәнд дә шәһәр гәдәр әзиздир бизә.
— Сән дә пәрдә чәкмә көзләримизә.
Нә үчүн шәһәрә кетдин өзүн бәс?
Дуняда өзүнү дүшүнүр һәр кәс.
— Шәһәрә кетмишәм мән тәһсинә
үчүн

Ена дөнәчәйәм кәндимә бир күн.
Лакин кәндимә дә мән сәһнин кими
Нифрәт этмәмишәм... Ана кәндими
Бир ан унутмадым шәһәрдә дә мән.
Бир мөгсәдин йохса нийә кедирсән
Бакыя?

— Доғрусу билмирәм һалә.
— Ишинә мә'тәләм сәһнин, Чәмилә.
Ерийир ирәли шәһәр дә, кәнд дә
Бир ананын гоша, чүт баласы төк.
Кәндимизә арха чевирәләрә
Шәһәр дә гоинунда иситмәйәчәк.
Ирәлийә кедир кәнд дә, шәһәр дә.
Бизә ярашармы бу бош фикирләр.
Кәндин чөрәйини ейиб шәһәрлә
Дал чевирә билмәз кәндә бир нәфәр?
Кәндләр дә шәһәрә чеврилән заман
Сәһни далда гояр инан ки, заман.
Кәһнә фикирләрә дүшмәндир шәһәр.
Бу чүрүк фикирләр, бу чүрүк сөзләр.
Батачаг, итәчәк йәгин бир анда.
Шәһәрин мөһтәләм курултусунда.
Чәмилә, доғрусу мәдәнийәт
Әйинә кеймисән астар үзүндән.
Күлүчдүр, кичикдир фикрин, ний-
дәгин.

Бүтүн ССРИ-дир анамыз вәтән...

Онун һәр бучагы, кәнди, шәһәри,
Көзләримиз гәдәр бизә әзиздир.
Истиси, союгу, гышы, баһары
Яһныз өз чанымыз, нәфәсимиздир.
Йолумуз башгадыр—дейәрәк Ризван!
Әл дә тутушмайыб айрылды ондан.
Тәк галды, тәк галды, Чәмилә йолда.
Өз чүрүк фикрилә, өз бош гәмилә,
Кәнд илә шәһәрин арасындакы,
Полун ортасында галды Чәмилә.

1952 — 1954
Инасу — Баки

Башында панама, көзүндә эйнәк,
Әйиндә ағ костюм, дөшүндә чичәк.
Әлиндә чехоллу, кичик чамадан,
Кәлир кәндә сары чаван бир оғлан,
Һәмән бу йолларла дүз бир ил әввәл.
О кетмишди, инди гайдыр кери.
Сәсләнир ена дә гуагларында
Гәлбинин аловлу дөйүнтүләри.
О бурда раст кәлиб о вахт Үлкәрә,
Она үнван вериб, алмышды үнван.
Дүз бир ил Бакыда яшайыб анчаг,
Нә гәдәр кемшиди бах бу йоллар-
дан.

Инди бу йоллардан кечир вугарла,
Инди бу йолларла кедир о кәндә.
Бах һәмән бурада гызын галошу
Яһнышыб галмышды палчыг ичиндә.
«Эй палчыгы йоллар, әй дашлы йол-
лар,

Сизин өмрүнүзә аз галыб артыг.
Асфалт салачагам бу йолларә мән,
Бир дә чыхартмасын галошу палчыг.
Гуртарыб мөктәби шәһәрлә кәнди
Кәрәк бирләширәм чәкднийм йолла.
Нә даш, нә дә палчыг үзмәсин бизнә
Дейә ерийирди о бу хәялла.

☆

О кимдир, шәһәрә сары кәдән гыз?
Бир әлиндә елпик, бириндә чәтир.
Кедир аддым-аддым, кедир сайгысыз,
Онун үрәйиндән бәс нәләр кечир,
Нә суаллар яғыр бахышларындан?
Эһни почт йолунда бу гызла оғлан
Бирдән гаршылашыр.

— Ризван!
— Чәмилә!
— Салам!
— Салам, ай гыз, сән һара белә?
— Бакыя!
— Нә ишә?
— һаләлик дүзү
Билмирәм... Бир дә ки, биз өмрүмү-
зү

Чүрүтдүк бу кәндә... Даһа безми-
шәм.

Мәң ки, өмрүм бою буна дөзмүшәм,
— Нийә? Кәндиндән дә безәрми
адам?

— Дүзү мән безмишәм, даһа дойма-
шам.